

Oturum Başkanı
Ali Güneren
Yargıtay 21. Hukuk Daire Başkanı

Sempozyumun ikinci oturumunu açarken hepinizi saygıyla selamlıyorum.
Sosyal Güvenlik Reformu: Uzun Dönemli Sigorta Daları başlıklı sunumu yapmak üzere Marmara Üniversitesi'nde Prof. Dr. Ali Rıza Okur hocayı davet ediyorum.

SOSYAL GÜVENLİK REFORMU: UZUN DÖNEMLİ SİGORTA DALLARI

Prof. Dr. Ali Rıza OKUR*

Sosyal güvenlik çağdaş devletin temel görevlerinden biridir. Tüm olumsuzluklara, ekonomik kriz ve baskılara karşın devlet bu görevini ve buna bağlı sorumluluklarını yerine getirmek zorundadır.

Ülkemizde de, 1990'lı yıllarda yoğunluk kazanan tartışma ve sıkıntılar, 1999 yılında 4447 sayılı Kanunla alınan önlemler sonucu bir süre durulmuş, ancak 2003 yılında yeniden hareketlenmiştir. 2004 yılında iddialı bir proje ile ortaya çıkan Hükümet 4 yasa taslağını kamu oyuna sunmuştur¹:

1. Sosyal Güvenlik Kurumu Kanun Tasarısı (70 m., 6 geç. m.),
2. Emeklilik Sigortaları Kanun Tasarı Taslağı (120 m., 29 geç. m.),
3. Genel Sağlık Sigortası Kanun Tasarısı (47 m., 7 geç. m.),
4. Primsiz Ödemeler Kanunu Tasarısı (28 m., 3 geç. m.).

Ancak bu tasarılar yeterince tartışılıp olgunlaştırılmadan bir kısmı meclise sunulmuştur.

Emeklilik Sigortaları Kanun Tasarı Taslağı, Genel Sağlık Sigortası Kanun Tasarısı ile birleştirilerek "Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanun Tasarısı" adıyla Meclis Komisyonlarına gönderilmiştir. Tasarı önce Sağlık, Aile Çalışma ve Sosyal İşler Komisyonunda daha sonra da Plan ve Bütçe Komisyonunda görüşülmüştür. Meclise gönderilen ilk metin 108 maddeden

---

* *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*

oluşuyordu. 1-83. maddeler Sosyal Sigortalara, 84-108. maddeler Genel Sağlık Sigortasına ayrılmış idi. Komisyonda Sosyal Sigortalar 24 madde kısaltılarak, 83 maddeden, 59 maddeye (1-59. maddeler), Genel Sağlık Sigortası ise 6 madde kısaltılarak 24 maddeden 18 maddeye indirilmiştir (60-78. maddeler).

Biz bu çalışmamızda Tasarının 25-42. maddeleri arasında düzenlenen “Uzun Vadeli Sigorta Hükümlerini” değerlendirmeye çalışacağız. Değerlendirmemizde, tasarı hükümleri özellikle eski düzenleme açısından getirdiği farklılıklar yönünden ele alınacak, yeni modelin uzun dönemli sigorta dalları açısından olumlu olumsuz yanları, 506, 1479 ve 5434 sayılı Kanunlarla karşılaştırılarak vurgulanmaya çalışılacaktır.

I. MALULLÜK SİGORTASI

1- Madde Sayıları

Malullük Sigortası Tasarıda üç maddede düzenlenmiştir (25-27). Buna karşılık, 506 sayılı Kanunda 7 (52-58), 1479 sayılı Kanunda 7 (27-33), 5434 sayılı Kanunda da 22 madde (44-65) olmak üzere şu anda yürürlükteki üç temel Sosyal Güvenlik Kanunu konuya 36 madde ayırmıştır.

2- Malullük Kavramı

Tasarı 25. maddede malullük kavramını tanımlamıştır. Buna göre çalışma gücünün veya iş kazası veya meslek hastalığı sonucu meslekte kazanma gücünün en az %60'ını kaybeden malul sayılır. Bu düzenleme hem Tasarının ilk şeklinden, hem de 506 sayılı Kanundaki tanımdan farklıdır.

Tasarının ilk şeklinde çalışma gücünün 2/3 sini yitirenler ve meslekte kazanma güçlerinin %60 ını kaybedenler malul sayılıyordu.²

506 sayılı Kanun ise üç ayrı grubu malul saymaktadır:

- Çalışma gücünün 2/3 sini kaybedenler,
- Hastalık sonucu çalışma güçlerinin 2/3 sini kaybedenler,
- İş Kazası Meslek Hastalığı sonucu meslekte kazanma güçlerinin %60'ını kaybedenler.

Tasarı son şeklinde %66 oranını %60'a indirerek ve bu oranı hem çalışma gücü kaybı açısından hem de meslekte kazanma gücü kaybı açısından arayarak durumu basitleştirmiştir.

Malul sayılmayı gerektirecek sakatlık işe başlamadan önce var ise, malullük aylığı bağlanamayacaktır. Ancak tasarı burada ispat yükümlülüğünü Kuruma vermiştir.

1479 sayılı Bağ-Kur Kanunu sadece çalışma gücünün 2/3'sini kaybedeni malul saymaktadır. Tasarının yasalaşması ile iş kazası meslek hastalığı sonucu meslekte kazanma gücünün %60'ını veya çalışma gücünün %60'ını kaybeden bağımsız çalışan da malul sayılabilecektir.

Malullüğü en kapsamlı düzenleyen (22 madde) 5434 sayılı Kanundur. Bu kanuna göre *“her ne sebep ve suretle olursa olsun vücutlarında basıl olan arızalar veya dışarı oldukları tedavisi imkansız hastalıklar yüzünden vazifelerini yapamayacak duruma giren iştirakeçilere malul”* denir. Ayrıca 5434 sayılı Kanunda Vazife Malullüğü, Adi Malullük, Harp Malullüğü ayrı ayrı ve ayrıntılı biçimde düzenlenmiştir. Ne tanım ne de malullük çeşitleri tasarıdaki malullük kavramı içinde yer almamıştır. Tasarının Beşinci Bölümünde *“Kamu Görevlilerine İlişkin Hükümler”* (m. 43-49) başlığı altında Vazife Malullüğü ve Harp Malullüğü 47. maddede oldukça ayrıntılı biçimde düzenlenmiştir. Böylece özel düzenlemelerle *“TEK ÇATI”* amacından Tasarıların değişik hükümlerinde tavizler verilmekte, deyim yerindeyse tek çatı çatlatılmaktadır. Bu çatlaklara incelememiz boyunca ayrı ayrı işaret edeceğiz.

3- Prim

Tasarının ilk şeklinde Malullük Aylığına hak kazanabilmek için en az 3600 gün malullük-yaşlılık-ölüm sigortaları primi ödenmiş olması aranıyordu.³ Komisyon buna bir de en az on yıl sigortalılık ve ortalama her yıl için 180 gün prim ödemiş olmayı eklemiştir. Böylece toplam 3600 gün veya en az on yıl sigortalı olup ortalama 180 gün (yani on yıl için toplam 1800 gün) prim ödeyen prim koşulunu gerçekleştirmiş olacaktır.

Mevcut düzenlemede ise 506 sayılı Kanun toplam 1800 gün, veya en az beş yıldan beri sigortalı olup ortalama 180 gün (beş yıl için toplam 900 gün) prim ödemiş olmayı aramaktadır. Yani Tasarıda prim yükü bir kat artırılmıştır. 1800, 3600’e, 5 yıl 10 yıla, toplam prim 900’den 1800’e çıkmıştır.

1479 sayılı Kanun ise prim açısından beş tam yıl (m. 29), 5434 sayılı Kanun ise 10 fiili hizmet yılı (m. 53) aramaktadır. 5434 sayılı Kanunda 1956 yılında yapılan bir değişiklikle, en az beş yıl emekliliğe tabi bir hizmette bulunanlara, tedavisi olanaksız bir maluliyete düşmeleri halinde, herhangi bir kazanç ve başkalarının yardımı olmaksızın yaşamlarını sürdüremez durumda olmaları koşuluyla, 15 yıl fiili hizmeti bulunan maluller gibi maaş bağlanması kabul edilmiştir (m. 53/IV). Ancak ölümleri halinde bu maaş, dul ve yetimlerine geçmeyecektir (m. 53/V).⁴

Malullük sigortasından prim koşulunun kaldırılması dahi tartışılırken⁵, primlerin bir kat artırılması aşırı olmuştur. Komisyonunda eklenen ikinci şıkla durum biraz yumuşatılmış ise de, mevcut duruma göre prim koşulu oldukça ağırlaştırılmıştır.

4- Diğer Koşullar

26. maddenin son fıkrası, başka birinin sürekli bakımına muhtaç derecede malul sigortalılar için 1800 gün prim ödemiş olmanın yeterli olacağını belirtmektedir. Böylece (b) bendindeki on yıl, beş yıla indirilmiş olmaktadır. Zira her gün çalışmak koşuluyla 1800 gün, en erken beş yılda doldurulabilir (360x 5=1800).

Bir diğer koşul, işi bırakıp talepte bulunmaktır. 26. maddenin (c) bendi bağımsız çalışanları da dikkate alarak bu koşulu: "...çalıştığı işten ayrıldıktan veya işyerini kapattıktan veya devrettikten sonra Kurumdan yazılı istekte bulunmak" olarak düzenlemiştir. Ayrıca madde 27/V, sigortalı çalışmayı, malullük aylığının kesilme nedeni olarak düzenlemiştir.

Maddede ayrıca "prim borcu olmama" koşulu da aranmaktadır. Ancak bu koşul tüm sigortalılar açısından değil "köy ve mahalle muhtarları ile bağımsız çalışanlar açısından" aranmaktadır.

5- Malullük Aylığının Hesabı

Tasarının 27. maddesine göre malullük aylığı, 29. maddeye göre 9000 gün prim ödeyenin aylığı gibi hesaplanacak, 9000'den fazla prim ödeyenler için ise tüm süreye göre hesaplanacaktır. Malul sigortalı, başkasının bakımına muhtaç ise aylık bağlama oranı 20 puan artırılacaktır.

29. maddede yaşlılık aylığının hesabı düzenlenmektedir. Aylık, ortalama aylık kazanç ile aylık bağlama oranı çarpılarak bulunacaktır.

Ortalama aylık kazanç, sigortalının her yıla ait prime esas kazancının, kazancın ait olduğu yıldan itibaren aylık talep tarihine kadar geçen yıllar için, her yıl gerçekleşen güncelleme katsayısı ile güncellenerek bulunan kazançlar toplamının, toplam prim ödeme gün sayısına bölünmesi suretiyle hesaplanan ortalama günlük kazancın otuz katıdır. İtibari hizmet süresi ile fiili hizmet süresi zammı toplam prim ödeme gün sayısına katılmayacaktır.

Aylık bağlama oranı, 2015 yılı sonuna kadar %2,5, 2016 başından itibaren %2 olarak uygulanacaktır.

Malullük aylığı, yaşlılık aylığı esas alınarak hesaplandığından gerekli karşılaştırma ve değerlendirmeler yaşlılık aylığı konusunda yapılacağından malullük aylığı hesabını bu kadarla bırakıyorum.

6- Malullük Aylığının Başlangıcı

Tasarının 27. maddesine göre malullük aylığı Rapor, İstek ve İşten ayrılma tarihini izleyen aybaşından başlar. Bu üç koşulun da gerçekleşmiş olması gerekir. 27. maddedeki düzenlemeden kamu görevlileri için rapor ve istek koşulunun, diğerleri için ise (işçi, bağımsız) işten ayrılma koşulunun aranmayacağı gibi bir izlenim doğuyorsa da yasanın diğer hükümleri dikkate alınınca bu yorumun doğru olmadığı anlaşılmaktadır (özellikle 26. madde).

Aylık bağlanacağı tarihte, sigortalı geçici işgöremezlik ödeneği almakta ise malullük aylığı, bu ödenek sona erdikten sonraki aybaşından başlayacaktır. Malullük aylığı geçici işgöremezliğin aylık tutarından fazla ise aradaki fark sigortalıya ayrıca ödenecektir (m. 27/IV).

Malullük aylığı almakta iken, sigortalı bir işte çalışmaya başlayanların aylıkları, çalışmaya başladıkları tarihi izleyen ödeme döneminden başlayarak kesilecektir (madde 27/V). Ancak çalışma dolayısıyla malullük aylıkları kesilenler,

işten ayrılıp, yeniden malullük aylığı bağlanmasını yazılı olarak isterlerse, kontrol muayenesi yapılmak ve malullüğün devam ettiği saptanmak koşuluyla, malullük aylığı yeniden hesaplanarak talebi izleyen aybaşından itibaren yeniden bağlanacaktır.

II. YAŞLILIK SİGORTASI

1- Madde Sayıları

Tasarıda Yaşlılık Sigortasına 4 madde ayrılmıştır (28-31). Buna karşılık 506 sayılı Kanun 6 maddesini (59-64), 1479 sayılı Kanun 6 maddesini (34-39), 5434 sayılı Kanun da 5 maddesini (39-43), yaşlılık sigortasına ayırmıştır. Bu durumda yaşlılık sigortası şu anda toplam 17 maddede düzenlenmektedir.

2- Yaşlılık Aylığı Koşulları

a) Yaş

Halen kadınlarda 58, erkeklerde 60 olan yaş koşulu 1.1.2036'ya kadar değişmeyecektir. 1.1.2036'dan 1.1.2075'e kadar kademeli bir artış düzenlenmiştir: 2036'dan 2048'e kadar iki yılda bir, birer yaş (59, 61; 60, 62; 61, 63;62,64;63,65;64,65); sonraki 9 yıl için 67 yaş (1966-1974); ve 1.1.2075'den sonrası için de 68 yaş. Görüldüğü gibi 2047'ye kadar kadın ve erkek için farklı yaşlar öngörülmüş iken, 2048'den sonra kadın ve erkek için aynı yaş getirilmiştir. Sosyal Güvenlik Sistemimizde ilk defa bu kadar uzun bir dönem için düzenleme öngörülmektedir. 1986'daki 3246 sayılı Kanunda geçiş süreci 4 yıl, geniş tartışma uyandıran 1999 tarih 4447 sayılı kanunda geçiş süreci öngörülmemiş, yasa 8.9.1999'da RG.de yayınlanmış, bazı hükümleri dışında yayımı tarihinde yürürlüğe girmiştir. Ancak sigortalıların yasanın yürürlük tarihindeki normal sigortalılık süresine göre⁶ 18 kademeli bir geçiş süreci, 15 yıllık sigortalılık ve 3600 günlük primle aylığa hak kazanacaklar için de 6 kademeli bir geçiş süreci öngörülmüştür.

69 yıllık bir dönemi bugünden düzenlemek son derece iddialı bir çabadır. Üstelik bu çabanın dayanağı da belirsizdir. Reform hazırlığının iki yıllık bir geçmişi vardır. İki yıllık bir hazırlığın, bu derece önemli, toplumun tüm kesimlerini ilgilendiren Sosyal Güvenlik Reformu konusunda yetersiz kalacağı, ve çözüm yerine kaos getireceği yaygın bir biçimde dile getirilmekte, vurgulanmaktadır.⁷ 69 yıllık bir perspektif içinde yaş kademelendirilirken dayanak olarak bilimsel verilerin alınması (nüfus yapısı, yaşam kalitesi, ölüm oranları, ortalama yaşam süresi, kadın erkek oranları...) gerekirken, bunların hiçbiri dikkate alınmamıştır. Yasanın genel gerekçesinde “nüfus yapısında beklenen değişim”in göz önüne alındığından söz ediliyorsa da, bu değişimin ne olduğu belirsizdir. Madde gerekçesinde ise, böylesine iddialı 69 yılı kapsayan bir düzenlemeyi haklı gösterecek hiçbir gerekçeye yer verilmemiştir.

Yaşla ilgili bir başka düzenleme 28. maddenin 3. fıkrasında yer almaktadır. Bu fıkra prim 9.000'den 5400'e indirilmekte, yaş üç yıl artırılmaktadır. Yani m. 28,a'ya göre erkeklerde 63'e (60+3), kadınlarda 61'e (58+3) çıkarılmaktadır. Böylece 18 yıllık çalışmayla (5400:360=15; 15+3=18) yaşlılık aylığına hak kazanılabilecektir, ama 61 ve 63 yaşını doldurduktan sonra. Bu düzenlemeyi de anlamak zordur. Madde 28, b'ye göre ise buradaki yaşlara üçer yıl ilave edilecektir. Örnek olarak, 2075'den sonra 71 yaşını ve 5400 prim gününü dolduran, yaşlılık aylığına hak kazanacak ve yaşarsa 2100 yılına kadar aylığını alabilecektir(!). Sanırım bu düzenlemenin tek olumlu yanı, hayali de olsa bizleri 2100 yıllarına taşımasıdır.

Yaşlılık aylığının bir koşulu olarak 28. maddede yer alan bu yaş koşulu dışında, Tasarının 57.maddesinde yaş ayrıca düzenlenmiştir. 506 sayılı Kanununun 120. maddesinden izler taşıyan bu düzenlemeye göre:

“Malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarına ilişkin yaş ile ilgili hükümlerin uygulanmasında sigortalıların ve hak sahibi çocuklarının... ilk defa malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarına tabi olduğu tarihte, nüfus kütüğünde kayıtlı bulunan doğum tarihleri, sigortalının bu Kanuna göre ilk defa çalışmaya başladığı tarihten sonra doğan çocuklarının ise nüfus kütüğüne ilk olarak yapılan doğum tarihleri esas alınır (m. 57/II).

İş kazası, meslek hastalığı, malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarından gelir ve aylık tahsisleri ile peşin sermaye değerinin hesabında, iş kazasının olduğu veya meslek hastalığının hekim raporuyla ilk defa tespit edildiği veya sigortalının bu Kanuna ve bu Kanunla yürürlükten kaldırılmış kanunlara tabi olarak ilk defa çalışmaya başladığı tarihten sonraki yaş düzeltmeleri dikkate alınmaz (m. 57/III).⁸

Sigortalıların 18 yaşından sonra yapılan yaş düzeltmeleri ile hak sahiplerinin gelir veya aylığa hak kazandığı tarihten geriye doğru bir yıl içinde yapılan yaş düzeltmeleri bu kanunun uygulanmasında dikkate alınmaz (m. 57/IV).”

Tasarının 57/III. maddesindeki hükümden sonra, IV. fıkra ayrıca 18 yaş esas alan bu düzenlemenin hiçbir anlamı yoktur. III. fıkra zaten, 18 yaş öncesini de sonrasını da içermektedir.

b) Prim

Tasarıda prim koşulu 7000'den 9000'e çıkarılmıştır. 9000 günlük prim koşulu 25 yıllık sigortalı çalışma arayan 1479 sayılı kanuna uygundur. 5434 aylık Kanun ise 40. maddesinde yaş haddi olarak 61 yaşını kabul etmiş, bu yaşı dolduranların görevleri ile ilişkilerinin kesilmesi gerektiğini öngörmüştür (b ve ç bentlerindeki istisnalar dışında).

İşçiler açısından prim ödeme gün sayısının, 7000'den 9000'e çıkarılması istihdam koşullarına aykırı bulunduğu gibi, ülkemizde giderek yaygınlaşan esnek çalışma şekillerinin, 9000 günlük prim koşulunun doldurulmasını imkansızlaştıracığı⁹ da ileri sürülmüştür. 9.000 günlük prim koşulunu

yumuşatmak için öngörülen 5400 gün prim ödeyerek aylığa hak kazandıran diğer yol ise, yaş koşulunu üç yıl artırdığından, zaten yüksek tutulmuş olan yaş sınırını daha da yukarı çekerek, emekliliği daha da zorlaştırmıştır.¹⁰

Halen uygulanmakta olan 506 sayılı yasada da öngörülmuş bu ikinci kolaylaştırılmış emeklilik yolu, primi 7000'den 4500'e indirmiş, yaş koşulunu değiştirmemiş olmasına rağmen 25 yıl sigortalılık öngördüğünden, 7000 gün prim ödemek için yeterli olan 19 yıl, 5 ay, 10 günü 25 yıla çıkararak, yaşlılık aylığına hak kazanmayı dolaylı olarak zorlaştırmış ve geciktirmiştir.

Tasarı ise primi 9000'den 5400'e düşürerek, çalışma süresini 25'den (9000:360=25), 15 yıla indirmiş (5400:360=15), ancak gerekli olan yaş sınırını üçer yıl artırarak çalışma süresini toplamda 25 yıldan 18 yıla indirmekle birlikte (15+3=18), yaş sınırını yükselttiğinden, sigortalılar yine de normal yoldan emekli olacaklardan üç yıl sonra yaşlılık aylığına hak kazanacaklardır.

c) İşten Ayrılma ve Talep

Tasarının 28/VII. maddesi yaşlılık aylığı bağlanabilmesi için ayrıca sigortalının işten ayrılıp talepte bulunmasını aramaktadır. Tasarı bu konuyu işçi, bağımsız ve kamu görevlisi için, ayrı ayrı ifade etmektedir. Buna göre;

- Hizmet akdi ile çalışanlar, işten ayrıldıktan,
- Bağımsız çalışan, faaliyetine son verip vermeyeceğini beyan ettikten,
- Kamu görevlisi ise, Kurumun aylık bağlama hakkını elde ettiğine ilişkin yazısı üzerine yetkili makamdan emekliye sevk onayı aldıktan ve ilişkisi kesildikten, sonra, yazılı istekte bulunmalıdır.

Bu düzenleme de, tasarımı hazırlayanların, henüz üç kurumun birleştirildiğinin, ortada tek tip sigortalı olduğunu hazmedemediklerinin bir göstergesidir. Kapsamda olanların artık ortak normlara bağlı olduklarına göre "SİGORTALI" olarak anılmaları yeterli olacaktır. Ancak tasarıda her fırsatta işçiler için 4. maddenin 1. fıkrasının (a) bendine, köy ve mahalle muhtarları ile bağımsız çalışanlar için 4. maddenin birinci fıkrasının (b) bendine, kamu görevlileri için de 4. maddenin 1. fıkrasının (c) bendine gönderme yapılmaktadır ki, bu zahmete hiç gerek yoktur.

"Bu kanuna göre sigortalı olanlar, sigortalı faaliyetlerine son verdikten ve emeklilik başvuruları kabul edildikten sonra, aylığa hak kazanırlar" şeklinde bir düzenleme her üç grubu da (aslında tek grup) kapsayacaktır. İşten ayrılma ve emeklilik işlemlerini aynı Kurum (Sosyal Güvenlik Kurumu) yapacağına göre, emeklilik başvurusu yeterli olacaktır.

3- Malullere Özel Yaşlılık Aylığı

Tasarı 28. maddesinin 4, 5 ve 6. fıkralarında malullere özel koşullarla yaşlılık aylığı bağlanmasına ilişkin hükümlere yer vermiştir. Burada üç grup malul ele alınmış ve hangi koşullarla yaşlılık aylığına hak kazanacakları düzenlenmiştir.

a) Kayıp oranı en az %60 olanlar

Bunlar tasarının 25. maddesine göre malul sayılanlardır. Yani çalışma güçlerinin veya iş kazası meslek hastalığı sonucu meslekte kazanma güçlerinin %60'ını kaybetmiş olanlar. Bu kayıp çalışmaya başladıktan sonra gerçekleşirse sigortalıya malullük aylığı bağlanabilmekte, çalışmaya başlamadan önceki bu derecedeki sakatlıklar malullük aylığı gerektirmemektedir. İşte bu durumdakilere Tasarı 28/IV. maddesinde, ilk defa çalışmaya başladığı anda malul sayıldığı için malullük aylığından yararlanamayanlara yaşlılık aylığı bağlanmasını öngörmüştür. Bunun için sigortalının:

- Çalışmaya başladığı sırada 25. maddeye göre malul olması,
- 15 yıldan beri sigortalı olması,
- 3960 gün (11 yıl) malullük, yaşlılık, ölüm sigortaları primi ödemiş olması

aranır.

Böylece malul sigortalıya 33 yaşını doldurunca (18+15) yaşlılık aylığı bağlanabilecektir.

Benzer bir düzenleme 506 sayılı Kanununun 60,c,a bendinde de koşulları hafifletilmiş olarak yer almaktadır. Bu maddeye göre “sigortalı olarak ilk defa çalışmaya başladığı tarihten önce bu Kanununun 53. maddesine göre malul sayılmayı gerektirecek derecede hastalık veya arızası bulunan ve bu nedenle malullük aylığından yararlanamayan sigortalılar yaşları ne olursa olsun en az 15 yıldan beri sigortalı bulunmak ve en az 3600 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödemiş olmak şartıyla yaşlılık aylığından yararlanırlar”. Maddedeki 3600 prim günü ilk tasarıda 4000 güne çıkarılmış, komisyonda ise 3960 güne indirilmiştir. 3600 gün 10 yıla, 3960 gün ise 11 yıla denk düşmektedir. Sigortalılık süresi değişmemiş 15 yıl olarak kalmıştır.

Bu hükümlerle malullüğü sigortalılığından önce olanlara bir imkan verilmekte, bağlanamayan malullük aylığı yaşlılık aylığına dönüştürülmektedir. Ancak malullük aylığının yaşlılık aylığına dönüşmesi, malulün ayrıca belli süre malullük, yaşlılık, ölüm sigortaları primi ödemiş olmasına bağlanmıştır (Halen 3600 gün, Tasarıda 3960 gün). Yani malul halde bu süreler kadar çalışıp, prim ödemedikçe ne malullük aylığı ne de yaşlılık aylığı alınabilecektir. Bizce konu primsiz rejim de devreye sokularak çözülmeye çalışılmalı, sistem bir bütün olarak, birbirini tamamlayacak biçimde ele alınmalıdır. Oysa çok iddialı başlatılan son reform projesinde dahi öncelikle sosyal sigortalar ve genel sağlık sigortasına ağırlık verilmiş, bu sistemin tamamlayıcı olan onun ayrılmaz parçası primsiz rejim ihmal edilmiştir. Oysa malullükte olduğu gibi primli rejimle tam bağdaşmayan bazı konularda primsiz rejim devreye sokulabilir ve sistem rahatlatılabilir. Ayrıca yersiz olarak primli rejime havale edilen “yoksullukla mücadele” primsiz rejime (sosyal yardım ve sosyal hizmetler) devredilerek, taşlar yerli yerine oturtulmuş ve kavram kargaşasına da son verilmiş olur.¹¹

b) Kayıp oranı %60'ın altında olanlar

28. maddenin 5. fıkrasında sakatlara bağlanacak yaşlılık aylığı konusunda kolaylaştırılmış iki yol daha öngörülmüştür. Burada sigortalılık süresi ve prim gün sayısı artırılmış, sadece çalışma gücü kaybı dikkate alınarak bir kademelendirme yapılmış, meslekte kazanma gücü dikkate alınmamıştır.

- Çalışma gücü kayıp oranları %50-59 arasında olanlar en az 16 yıl sigortalı olma ve 4320 gün (12 yıl) prim ödeme koşuluyla, malul olarak 34 yaşını doldurunca (18+16) yaşlılık aylığına hak kazanacaktır.

- Çalışma gücü kayıp oranları, %40-49 arasında olanlar ise, en az 18 yıl sigortalı olma ve 4680 gün (13 yıl) prim ödeme koşuluyla, malul olarak 36 yaşını doldurunca (18+18) yaşlılık aylığına hak kazanacaklardır.

Bu konu 506 sayılı Kanunda 60, c, b bendinde sakatlığı nedeniyle vergi indiriminden yararlanmaya hak kazanmış olanlar üç gruba ayrılmış; 1. derece sakatlar (çalışma gücü kaybı, %80'den fazla olanlar) 15 yıl sigortalılık ve en az 3600 gün prim ödemek koşuluyla, 2. derece sakatlar 36 (18+18), 3. derece sakatlar 38 (18+20) yaşını doldurmadan aylığa hak kazanamayacaktır.

Kayıp oranı %60'ın üzerinde olanlarla, 1. derece sakatlar aynı koşullara tabi tutulmuşlardır. Ayrıca 2. derece sakatlık da (kayıp oranı %60-80) genel sakatlıkla çakışmaktadır. Tasarının ilk şeklinde bu çakışma ortadan kaldırılmış, malullük için sakatlık oranı 2/3 veya %66'ya ulaşanlar 58, 60 yaşını doldurunca, sakatlığı %65-60 olanlar, yaş aranmaksızın 16 yıllık sigortalılık ve 4000 gün prim ödeyince, sakatlığı %60-50 olanlar yaş aranmaksızın 18 yıl sigortalılık ve 4360 gün prim ödeyince, sakatlığı %50-45 olanlar yaş aranmaksızın 20 yıl sigortalılık ve 4720 gün prim ödeyince yaşlılık aylığına hak kazanacaklardır.¹² Bunların aylık bağlama oranı prim ödeme gün sayısı 9000'den az olanlar için çalışma gücü kayıp oranının 9000 ile çarpımı sonucu bulunan tutarın %60'a bölünmesi suretiyle bulunan gün sayısına tekabül eden orandır. Prim ödeme gün sayısı 9000'den fazla ise, aylık bağlama oranı toplam prim ödeme gün sayısına göre belirlenir. İşe başlamadan önce çalışma gücünün %60'ını kaybetmiş olan sigortalının aylık bağlama oranı, 9000 güne göre hesaplanacak aylık bağlama oranından fazla olamaz.

4- Yaşlılık Aylığının Hesabı

Tasarının 29. maddesinde yaşlılık aylığının nasıl hesaplanacağı düzenlenmektedir. Temel kural, ortalama aylık kazançla, aylık bağlama oranının çarpımı sonucu bulunacak miktarın, yaşlılık aylığının aylık tutarını vermesidir.

Ortalama aylık kazanç, sigortalının her yıla ait prime esas kazancının, kazancın ait olduğu yıldan itibaren aylık talep tarihine kadar, her yıl için gerçekleşen güncelleme katsayısı ile güncellenerek bulunan kazançlar toplamının, itibari hizmet süresi ve fiili hizmet süresi zammı hariç toplam prim ödeme gün

sayısına bölünmesi suretiyle hesaplanacak ortalama günlük kazancın otuz katıdır (m. 29/II).

Güncellemenin nasıl yapılacağı Tasarının ilk şeklinde yaşlılık aylığının hesabına ilişkin 39/II. maddede düzenlenmiştir (son tasarıda 29/II). Buna göre güncelleme, her yıl gerçekleşen ortalama prime esas kazanç değişim oranının %50'si ve Aralık ayına göre Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından açıklanan tüketici fiyat endeksindeki değişim oranının %50'si toplanarak bulunacaktır. Halen geçerli 506 sayılı Kanunun 61/II. maddesine göre güncelleme, tüketici fiyat endeksindeki artış oranı ve gelişme hızı artış oranı toplanarak bulunmaktadır.

Son tasarının 3. maddesinin 29. bendinde “güncelleme katsayısından”, 55. maddesinde ise “gelir ve aylıkların artırılmasından” söz edilmektedir. 29. madde ortalama aylık kazancın hesabında “güncelleme katsayısından” söz ettiğinden, burada güncelleme katsayısı kullanılacaktır. Bu ise ortalama günlük prime esas kazançtaki değişim oranı ile Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından açıklanan en son temel yıllık tüketici fiyatları genel endeksindeki değişim oranının yanı sıra (1) tam sayısının ilave edilmesi sonucunda bulunan değerdir.

Aylık bağlama oranı ise Tasarıda 2015 yılı sonuna kadar toplam prim ödeme gün sayısının her 360 günü için %2,5; 1.1.2016'dan itibaren ise %2 olarak uygulanacaktır. Buna göre 1.1.2016'ya kadar bağlanacak aylıklarda oran $9.000:360=25$, $25 \times 2,5=62,5$ olacaktır. Bugün için bu oran 506 sayılı Kanunun 61. maddesine göre ilk 3600 gün için her 360 gün için %35, sonraki 5400'ün her 360 günü için %2, sonraki her 360 gün için %1,5 dir (m. 61/III). Buna göre 7.000 gün prim ödeyip emekli olanın aylık bağlama oranı $35+19=54$, 9000 gün prim ödeyip emekli olanın aylık bağlama oranı ise $35+30=65$ olacaktır. Görülüyor ki 506 s.K. açısından, 9000 günlük prim esas alınır 2016'ya kadar fark %2,5 den ibaret olmaktadır. 2016'dan itibaren ise oran $9000:360=25$, $25 \times 2=50$ olacaktır.¹³

Tasarı ayrıca aylık bağlama oranının %90'ı geçemeyeceğini ve 360 günden eksik sürelerin orantılı olarak dikkate alınmasını da öngörmüştür (m. 29/III).

5- Yaşlılık Aylığının Başlaması ve Kesilmesi

Tasarı yaşlılık aylığının başlangıcını da yine üçlü bir ayırımla ele almıştır (m. 30):

- Hizmet akdi ile çalışanların, bağımsız çalışanların köy ve mahalle muhtarlarının yaşlılık aylıkları, yazılı isteklerini izleyen aybaşından,
- Kamu görevlilerinin emekli aylıkları, emekli sevk onayı aldıktan ve ilişkileri kesilip kuruma başvurdukları tarihi izleyen aybaşından,
- Görevden ayrılmış olanların aylıkları istek tarihini izleyen aybaşından itibaren başlayacaktır. Daha önce de malullük aylığının koşullarını incelerken vurguladığım gibi burada da, yaşlılık aylığı, tüm sigortalılar için, diğer koşullar da gerçekleşmiş ise başvuruyu izleyen ay başından başlayacaktır.

Bu nedenle Tasarıyı hazırlayanların işçi, bağımsız ve kamu görevlisi için diğer koşullarla birlikte yaşlılık aylığı talebinden söz etmelerine gerek yoktur. Malullükte olduğu gibi yaşlılık aylığı bağlanan sigortalı geçici işgöremezlik ödeneği almakta ise, yaşlılık aylığı geçici işgöremezliğin kesildiği tarihi izleyen ay başından başlayacak, ancak arada fark varsa bu fark ayrıca ödenecektir.

Yaşlılık aylığı almakta olanlar çalışmaya başarlarsa, yaşlılık aylıkları, çalışmaya başladıkları tarihi izleyen aylık ödeme döneminden itibaren kesilir. Diğer çalışan sigortalılar gibi bunlar da tüm sigorta dalları için prim ödemeye başlarlar (m. 80, 81'e göre). Bir süre sonra çalışmaktan vazgeçip, yeniden yaşlılık aylığı bağlanmasını isterlerse, çalıştıkları dönem de dikkate alınarak yaşlılık aylıkları yeniden hesaplanıp, bağlanır (m. 30/III). Maddede bu aylıkların m. 55/II'ye göre yeni talep tarihine kadar yükseltilecek eski aylıklarının altında olamayacağı da ayrıca vurgulanmıştır.

Sigortalılara ayrıca bir seçenek daha sunulmaktadır. Sigortalılar hem aylıklarını alıp, hem de çalışabileceklerdir. Bunun için aylıklarının kesilmemesi için talepte bulunmaları ve sosyal güvenlik destek primi ödemeleri gerekmektedir (m. 30/IV). Burada da hizmet akdine bağlı çalışmaya veya bağımsız çalışmaya ayrı ayrı yer verilmiştir.

Sosyal Güvenlik Destek priminin miktarı 81. maddenin (e) bendinde düzenlenmiştir. Bu bende göre:

- Yaşlılık aylığı almakta iken bu Kanuna tabi bir işte çalışanlara uygulanacak sosyal güvenlik destek primi oranı (a), (b) ve (f) bentlerinde belirtilen prim oranlarının toplamı kadardır. Sigortalı ve işveren hissesi bu bentlerde belirtilen oranlarda olacaktır.

(a) bendinde malullük, yaşlılık, ölüm sigortaları primi düzenlenmiştir. Oranı %20'dir. %9'unu sigortalı, %11'ini işveren ödeyecektir.

(b) bendinde İş Kazası ve Meslek Hastalığı sigortası primi düzenlenmiştir. Oranı %1-6,5 dir. Tamamını işveren ödeyecektir.

(f) bendinde Genel Sağlık Sigortası prim oranına yer verilmiştir. Oranı %12,5 dir. Bunun %5'ini sigortalı, 7,5 ini de işveren ödeyecektir.

Toplam Sosyal Güvenlik Destek Prim oranı %39- 33,5 arasında değişmektedir. Bunun %14 ünü sigortalı (9+5), %33,5-39 unu da (11+1-6,5+7,5) işveren ödeyecektir. İlk Tasarıda Sosyal Güvenlik Destek Primine dahil edilmeyen Genel Sağlık Sigortası primi son tasarıda dahil edilmiştir.¹⁴

506 sayılı Kanunda %30 olan oran Tasarıda %33,5-39'a çıkarılmıştır. 506 s. Kanunda sigortalı hissesi %7,5, işveren hissesi %22,5 iken, şimdi bu oran sigortalı için %14'e, işveren için de %19,5-25'e çıkarılmıştır. Görülüyor ki sigortalı hissesi yüzde yüze yakın artırılmış, işveren hissesinde ise %3 düşüşle, %2,5 yükseliş arasında bir değişiklik olmuştur.

Buna karşılık sigortalının yararlanacağı haklarda bir farklılık yoktur. Sigortalı sadece iş kazası meslek hastalıkları sigortasından ve genel sağlık

sigortasından yararlanabilecektir. Zaten aylık almakta olduğundan, malullük, yaşlılık, ölüm sigortasından yararlanması söz konusu değildir. Bu nedenle aylık alarak çalışmasını sürdürmek isteyen sigortalıdan, malullük, yaşlılık, ölüm sigortaları için prim almanın hiçbir geçerli nedeni bulunmamaktadır. Zaten 30/IV açıkça “sosyal güvenlik destek primi ödenmiş veya bildirilmiş süreler bu Kanuna göre malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları prim ödeme gün sayısına ilave edilmez. 31. ve 36. madde hükümlerine göre toptan ödeme yapılmaz” demektedir. Tasarının bu tür hukuka aykırı hükümlerden arındırılması gerektiğini düşünüyoruz.

6- Yaşlılık Toptan Ödemesi ve İhya

Tasarı 31. maddesinde, işinden ayrıldığı veya işyerini kapattığı halde yaşlılık aylığına hak kazanamayan sigortalıya, ödemiş olduğu malullük, yaşlılık, ölüm sigortaları priminin iadesini düzenlemektedir. Bu hükme göre:

“Sigortalı olarak çalıştığı işten ayrılan veya işyerini kapatan ve yaşlılık aylığı bağlanması için gerekli yaş şartını doldurduğu halde malullük ve yaşlılık aylığı bağlanmasına hak kazanamayan sigortalıya, işveren payı dahil kendi adına veya kendisince ödenen malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primlerinin her yıla ait tutarı, primin ait olduğu yıldan itibaren yazılı istek tarihine kadar geçen yıllar için her yılın gerçekleşen güncelleme katsayısı ile güncellenerek bulunan tutarları toptan ödeme şeklinde verilir” (m. 31/I).

Toptan ödeme yoluyla tasfiye edilen hizmetler, yeniden sigortalı çalışma halinde istenirse, toptan ödemenin alındığı tarihle yazılı istek tarihi arasında gerçekleşen güncelleme katsayısı ile güncellenerek istek tarihini izleyen ayın sonuna kadar Kuruma iade edilirse bu hizmetler ihya edilerek Kanunun uygulanmasında dikkate alınır. Güncelleme sadece Kanunun yürürlük tarihinden itibaren geçecek süreler için yapılır.

III. ÖLÜM SİGORTASI

Tasarıda, temel alınan 506 sayılı Kanun hükümlerinden en az değişikliğe uğrayan, ölüm sigortasına ilişkin hükümler olmuştur. Bu sigortadan yararlanacak olanlar sigortalının hak sahipleridir. Tasarı hak sahiplerine ölüm aylığı bağlanmasını, ölüm toptan ödemesi yapılmasını, eş ve çocuklara evlenme ödeneği verilmesini ve cenaze yardımı yapılmasını öngörmüştür.

1- Madde Sayıları

Tasarıda ölüm sigortasına 6 madde ayrılmıştır. Malullüğe 3, yaşlılığa 4 madde ayıran tasarıda, ölüm sigortası 6 maddede düzenlenmiştir (32-37). 506 sayılı Kanun 7 maddesini (65-71), 1479 sayılı Kanun 9 maddesini (40-48), 5434

sayılı Kanun ise 27 maddesini (66-92) ölüm sigortasına ayırmıştır. Şu anda ölüm sigortası toplam 43 maddede düzenlenmektedir.

2- Ölüm Aylığı

Ölen sigortalının hak sahiplerine ölüm aylığı bağlanabilmesi için bir kısmı sigortalıya, bir kısmı da hak sahiplerine ilişkin bazı koşulların gerçekleşmesi gerekmektedir.

a) Sigortalıya İlişkin Koşullar

- Sigortalı sağlığında, toplam 1800 gün veya en az beş yıldan beri sigortalı olup sigortalılık süresinin her yılı için 180 gün malullük, yaşlılık, ölüm sigortası primi ödemiş olması¹⁵,

- Hak sahiplerinin ölüm aylığı talebinde bulunmaları¹⁶,

- Sigortalının ölmüş olması¹⁷,

- Köy ve mahalle muhtarları ile bağımsız çalışanların herhangi bir borçlarının da olmaması gerekmektedir.

İlk tasarıda sadece toplam 1800 gün prim koşuluna yer verilmiş, en az 5 yıl sigortalılık ve ortalama 180 gün prim komisyonunda tasarıya eklenmiştir.¹⁸

Sigortalının ölümü konusunda tıbbi ölüm (kalbin durması), esas alınacak, hukuki ölüm (beyin ölümü, bitkisel hayat) yeterli olmayacaktır.

Tasarı 32. maddesinin son fıkrasında köy ve mahalle muhtarları ile bağımsız çalışanların ayrıca herhangi bir borçlarının da olmaması aranmaktadır. Madde borç konusunu ifade için “ve her türlü borcunun olmaması şarttır” ibaresine yer verilmiştir. Bu ifade de, tasarıda yer yer rastladığımız Türkçe bozukluklarının bir başka örneğidir. Belki “ve her türlü borcun ödenmiş olması” veya “hiçbir borcunun olmaması” veya “herhangi bir borcunun olmaması” denebilirdi. Türkçe’nin bu zenginliği içinde tasarıyı hazırlayanlar nedense bu anlamsız ifadeye yer vermişlerdir.

b) Hak Sahiplerine İlişkin Koşullar

aa) Eş. Eşin hak sahibi olabilmesi için evlenmemesi yeterlidir. Eşin sigortalı çalışması veya gelir veya aylık alması, sadece ölüm aylığı oranını etkiler. Aylık oranı, aylığın hesabı ve paylaşımı başlığı altında ayrıca incelenecektir.

bb) Çocuklar. Çocukların hak sahibi olabilmesi için 18 yaşından küçük olmaları gerekmektedir. Lise öğrenimi, yaş koşulunu 20’ye, yüksek öğrenim ise 25’e çıkarmaktadır. Yaş hem erkek, hem kız çocuklar açısından aranmaktadır. Bu açıdan 4958 sayılı Kanunla 506 sayılı Kanununun 23. ve 68. maddelerindeki “erkek” sözcüğünün kaldırılmasından sonraki tereddütler, Tasarıdaki açıklık karşısında yaşanmayacaktır (m. 34/D).

Çocuklar malul ise yaş koşulu aranmayacaktır. Bunun için malullüğün çalışma gücünün en az %60 oranında kaybına neden olması aranacaktır.

Çocuklar için aranan yaş veya malullük dışındaki diğer koşul, çalışmamaları veya kendi çalışmaları nedeniyle gelir veya aylık almıyor olmalarıdır. 34. maddenin 3. bendinde kız çocuklar için özel bir durum daha öngörülmüştür: Kız çocukları evli değilse, boşanmışsa veya dul kalmışsa 18 yaşını, orta öğrenim yapıyorsa 20 yaşını, yüksek öğrenim yapıyorsa 25 yaşını doldurmuş olsalar da, ölüm aylığından yararlanacaklardır. Erkek ve kız çocuklar arasındaki farklılıklar giderilmeye çalışılırken, erkek çocuklara tanınmayan bu hakkın sadece kız çocuklara tanınması pek de yerinde olmamıştır. Gerçi benzer bir hükme 506 sayılı Kanunun 23. ve 68. maddelerinde de yer verilmiş ise de, reformun amaçlarından birinin de, sigortalılar ve hak sahipleri arasındaki farklılıkların asgariye indirilip norm ve standart birliği sağlamak olduğu düşünülürse, bu tür ayrıcalık tanıyan hükümlerin Tasarıdan ayıklanması yerinde olacaktır.

cc) Anne ve baba. Anne babanın ölüm aylığı alabilmesi için iki koşul aranmaktadır: eş ve çocuklardan artış olması ve çalışmama, gelir aylık almama (m. 34/I,d). Hesaplanan ölüm aylığının tamamı eş ve çocuklara dağıtılmamış, bir kısmı artmışsa, artan bu kısım çalışmayan ve gelir veya aylık almayan ana baba arasında paylaşılacaktır.

Anne ve baba 65 yaşın üzerinde ise, eş ve çocuktan artış olmasa da anne ve babaya ölüm aylığından pay verilebilecektir.

c) Ölüm Aylığının Hesabı

Tasarının 33. maddesi dağıtılacak ölüm aylığını düzenlemektedir.

- Sigortalı malullük veya yaşlılık aylığı almakta iken ölmüşse, hak sahiplerine bu aylık dağıtılacaktır. Sigortalı malullük veya yaşlılık aylığına hak kazanmış, başvurusunu yapmış, aylık bağlanmadan ölmüşse, hesaplanacak bu aylıkları hak sahipleri arasında paylaşılacaktır (m. 33/I).

- Malullük veya yaşlılık aylığı bağlandıktan sonra, çalışmaya başlaması nedeniyle aylığı kesilen sigortalı bu durumda ölmüşse, hak sahiplerine dağıtılacak aylık, sigortalının ölüm tarihine kadar geçen çalışmaları da değerlendirilerek 27. veya 29. maddelere göre¹⁹ yeniden hesaplanacak ve hak sahiplerine dağıtılacaktır.

- 32, II, a bendi kapsamında malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödemiş (toplam 1800 veya en az 5 yıl sigortalılık ortalama 180 gün prim) sigortalının aylığı, 29. maddeye göre 9000 gün prim ödeme süresi varmış gibi, prim ödeme gün sayısı 9000'den fazla ise, bu orana göre hesaplanacak aylığı esas alınır (m. 33/I).

Ölüm aylıkları, aylık başlangıç tarihinin ait olduğu yılın Ocak ayı itibarıyla yıl içine ait artışlar uygulanmaksızın hesaplanacak tutarları, yaşlılık sigortasından bir önceki yılın son ödeme ayında, söz konusu sigortalılar için ayrı ayrı ödenen en düşük yaşlılık aylığından az olamaz (m. 33/II). Sigortalı başka birinin sürekli bakımına muhtaç durumda aylığa hak kazanmış ise, dağıtılacak aylığın hesabında bu durum dikkate alınmaz.

d) Ölüm Aylığının Paylaştırılması

Ölen sigortalının, 33. maddeye göre hesaplanan ölüm aylığı belli oranlarda hak sahipleri arasında paylaşılır. 34. madde her hak sahibi için belli oranlar öngörmüştür:

- *Eş*. Dul eş sigortalı olarak çalışıyorsa veya çalışmaları dolayısıyla gelir veya aylık alıyorsa hesaplanan aylığın %50'sini,

Dul eş çalışmamak, çalışmalarından dolayı gelir aylık almamak, ayrıca gelir veya aylık alan²⁰ çocuğu bulunmamak koşuluyla hesaplanan aylığın %75'ini alır (m. 34, a).

- *Çocuklar*. Kız veya erkek çocuklar 18 yaşını, orta öğrenim görüyorsa 20 yaşını, üniversite öğrenimi görüyorsa 25 yaşını doldurmamış olmak koşuluyla her biri hesaplanan aylığın %25'ini alır (m. 34,b,1).

Kız veya erkek çocuklar malul ise (çalışma güçlerinin %60'ını yitirmiş iseler) yaş koşulu aranmaz (m. 34, b,2).

Kız çocuklar evli değilse, dul ise, boşanmış ise yaşları ne olursa olsun her biri hesaplanan aylığın %25 ini alır (m. 34,b,3).

Çocuklar, sigortalının ölümü ile hem annesiz, hem de babasız kalmış veya sonradan bu duruma düşmüşse, anne babaları arasında evlilik bağı yoksa, anne veya baba diğerinin ölümünden sonra yeniden evlenmişse, veya çocuklardan başka hak sahibi yoksa, her biri hesaplanan aylığın %50 sini alacaktır (m. 34, c).

- *Anne, baba*. Anne, baba da çalışmama, gelir veya aylık almama koşulu ile eş ve çocuktan dağıtılmayan bir pay kalmışsa hesaplanan aylığın %25 ini alacaklardır. Anne baba, 65 yaşını doldurmuşsa artış koşulu aranmaz (m. 34, d).

Çocuk kavramı evlilik içi çocuklar yanında, sigortalının evlat edindiği, tanıdığı, nesebi düzeltilen, mahkeme kararıyla babasına bağlanan ve sigortalının ölümünden sonra doğan çocukları kapsar (m. 34/II).

Paylaştırılacak aylık tutarı hesaplanan ölüm aylığını geçemez. Sınırın aşılması için dağıtılacak aylıklarda oranlı indirimler yapılır (m. 34/II).

Kısaca açıklarsak, dağıtılacak aylık hesaplandıktan sonra, hak sahiplerinin pay oranları toplanır (%25, 50 veya 75 olarak), hesaplanan aylık toplam pay oranına bölünür, çıkan sayı %25, 50 veya 75'le çarpılarak, her hak sahibine verilecek pay bulunur.²¹

Tasarı iki noktada 506 sayılı kanundan ayrılmıştır:

- 506 sayılı Kanun 23. ve 68. maddelerinde, dul eşe çocuğu varsa %50, yoksa %75 pay tanımışken, tasarı eşin çalışıp çalışmamasını, gelir veya aylık alıp almamasını da dikkate almıştır. Eşin %75 pay alabilmesi için ikili bir ayırım yapılmıştır: Ya çalışmayacak, gelir veya aylık almayacak, ya da ölüm aylığından pay alacak çocuğu bulunmayacak.

Diğer farklı düzenleme ise anne baba açısından getirilmiştir. İlke olarak anne babanın ölüm aylığından pay alabilmeleri eş ve çocuktan artış olması yanında çalışmamaları ve gelir veya aylık almamalarına bağlanmıştır. Ancak anne

baba 65 yaşını doldurmuşsa artış koşulu aranmayacak, anne ve baba %25 oranla paylaşımına katılacaktır.

- Tasarının ilk şeklinde kız ve erkek çocuklar arasındaki farklı düzenlemeler son tasarıda kaldırılmıştır.²²

e) Ölüm Aylığının Başlaması ve Kesilmesi

Kural olarak ölüm aylığı, sigortalının ölüm tarihini izleyen ay başından başlar (m. 35/ I,a). Ancak hak sahipliği, sigortalının ölüm tarihinden sonra kazanılmışsa (hamile eşin ölümden sonra doğum yapması, evli kız çocuğun boşanması veya kocanın ölmesi...gibi), ölüm aylığı hak sahipliğinin kazanıldığı tarihi izleyen ay başından başlar (m. 35, I,b).

Ölüm aylığı koşullarının kaybı halinde (34. maddedeki, yaş, evlilik, çalışmama, gelir/aylık almama), koşulların kaybını izleyen dönem başından itibaren aylıkları kesilir (m. 35/I).

Aylığın kesilmesine yol açan neden ortadan kalkınca, 34. maddedeki koşullar saklı kalmak kaydıyla, aylık, başvuru tarihini izleyen ay başından itibaren yeniden bağlanır (m. 35/II). Fıkranın devamında “evliliğin ölüm nedeniyle sona ermesi durumunda önceki aylığın yeniden bağlanması, sonraki eşten dolayı aylık hakkının doğmaması şartına bağlıdır” denmektedir. Burada düzenlenen durum sanırız, eşin evlenmesi dolayısıyla aylığının kesilmesi ile ilgilidir. Evlenen eşin ölüm aylığı bu nedenle kesilmiş ancak bir süre sonra ikinci eşi de ölmüştür. Bu durumda “aylığın kesilmesine yol açan sebep ortadan kalktığı için” aylık yeniden bağlanacaktır. Ancak Tasarı bunun için sonraki eşten dolayı ölüm aylığı doğmamış olmasını ayrıca aramıştır. Burada ilginç olan nokta, Tasarıda eşle ilgili açık bir düzenlemenin bulunmamasıdır. 506 sayılı Kanunun, ölüm geliriyle ilgili olarak 23/VI. maddesinde, ölüm aylığı ile ilgili olarak da 68/V. maddesinde:

“Sigortalının dul eşi evlenirse aylığı kesilir. Aylığın kesilmesine yol açan evlenme son bulunca aylık yeniden bağlanır. Sonraki eşinden de aylık almaya hak kazanan dul eşe bu aylıklardan fazla olanı ödenir” hükmü yer almıştır. Tasarıda benzer bir hükme ne ölüm aylığının koşulları arasında, ne ölüm aylığının kesilme nedenleri arasında, ne de aylık ve gelirlerin birleşmesi ile ilgili hükümler arasında (m. 54) yer verilmiştir.

34. maddedeki koşulların kaybı nedeniyle ölüm aylığı kesilen çocuklar (yaş, çalışma, gelir veya aylık alma) sonradan çalışma güçlerinin %60 ını kaybederek, malul olarak aylığa hak kazanırlarsa, rapor tarihini izleyen ay başından başlayarak aylığa hak kazanırlar (m. 35/III). Tasarı 94. madde hükümlerini (kontrol muayenesi) saklı tutmuştur.

Aylıkların kesilip yeniden bağlanması durumunda, arada geçen süre için aylıkların artırılmasına ilişkin 55. madde hükümleri de uygulanır (m. 35/IV).

Tasarıda gerek yaşlılık aylığı, gerekse ölüm aylığı açısından, aylığın başlangıcı açısından talebi izleyen ay başından (m. 30/I,II,35/I), aylığın kesilmesi

açısından ise ödeme döneminden söz edilmektedir (m. 30/III, 35/I). Bu farklı düzenlemenin nedeni belli değildir.

f) Ölüm Toptan Ödemesi ve İhya

Ölen sigortalının hak sahiplerine ölüm aylığı bağlanamıyorsa, ölüm tarihi esas alınarak 31. maddeye göre hesaplanacak tutar (yaşlılık toptan ödemesi), 34. madde hükümlerine göre (ölüm aylığının hak sahipleri arasında paylaşılması), hak sahipleri arasında paylaşılır (m. 36/I).

Toptan ödeme tutarının aşılması için gerekiyorsa, hisselerde orantılı indirim yapılır (m. 36/II).

Toptan ödemeden artış olursa kalan miktar, sigortalının ölümünden sonra doğan veya soy bağı düzeltilen veya babalığa hüküm alınan çocuklara aktarılır (m. 36/III).

Tasarı burada ölüm aylığı ile, toptan ödeme arasında farklı bir düzenleme getirmiştir. Sigortalı tarafından evlat edinilmiş, tanınmış veya soy bağı düzeltilmiş veya babalığına hüküm alınmış çocukların ve sigortalının ölümünden sonra doğan çocukların aylıktan pay alacağı 34/II. maddede açıkça hükme bağlanmış iken, 36/III. maddede bunların ancak artış olursa toptan ödemeden yararlandırılacağı hükme bağlanmıştır ki, bu bizce açık bir çelişkidir, düzeltilmesi gerekir. Aylığa veya toptan ödemeye hak kazanma açısından, hak sahipleri arasında fark gözetilemez.

Toptan ödeme yoluyla geri alınan primler nedeniyle tasfiye edilmiş süreler, borçlanma, yurt dışı hizmet borçlanması, hizmet tespiti yoluyla hak kazanılan ek süreler rağmen aylığa hak kazanılamıyorsa, ihya yolu ile güncellenerek canlandırılır (m. 31) sigortalılık süresine eklenir ve yeniden sigortalılık süresine eklenerek, Kanunun uygulanmasında dikkate alınır (m. 36/IV, m. 31/II).

g) Evlenme Yardımı ve Cenaze Yardımı

Ölüm sigortasından hak sahiplerine ayrıca evlenme yardımı ve cenaze yardımı yapılması da öngörülmüştür.

Tasarının 37. maddesine göre, evlenmeleri nedeniyle 34. maddeye göre bağlanan gelir veya aylıkları kesilecek olan eş ve çocuklara, almakta oldukları gelir veya aylıklarının bir yıllık tutarı bir defaya mahsus olarak “evlenme ödeneği” adı altında peşin olarak ödenecektir. Bir yıl içinde boşanma gerçekleşirse, gelir veya aylık yeniden bir yılın dolduğu tarihten başlatılacaktır. Maddede boşanma ile eski aylığa hak kazanma hali düzenlenmiş, ikinci evliliğin ölümle son bulması durumunda eski aylığa hak kazanma halinde ne olacağına değinilmemiştir. Burada, m. 36/II'nin, evliliğin ölüm nedeniyle sona ermesi halinde, önceki aylığın yeniden bağlanmasını, sonraki eşten dolayı ölüm aylığı hakkının doğmamasına bağlayan hükmünden yararlanılarak bir sonuca varılabilir. Buna göre sonraki eşten aylığa hak kazanılmıyorsa, eski aylığın yeniden bağlanması, bir yıllık sürenin dolmasından başlatılacaktır. Örneğin, hak sahibi evlenme yardımı aldıktan sekiz

ay sonra eşi ölmüşse yeniden bağlanacak eski aylık bir yılın dolması için gereken dört ay daha beklendikten sonra bağlanacaktır.

Sonraki eşten de ölüm aylığına hak kazanılmışsa, eski aylığa dönülmeyecek, sonraki eşten aylık bağlanacaktır. Ancak bu aylık bir yıllık sürenin dolmasından başlatılacaktır. Tasarıda açık hüküm yok ise de, düzenlemenin dayandığı mantık bunu gerektirmektedir. 506 sayılı Kanunun her iki eşten de gelir veya aylığa hak kazanılma halinde bunlardan yüksek olanının bağlanacağına ilişkin hüküm, tasarıya alınmadığından, sonraki eşin gelir veya aylığı daha düşük de olsa sonuç değişmeyecek, bir yıl dolunca sonraki aylık veya gelir bağlanacaktır.²³

Evlenme ödeneği verilince, diğer hak sahiplerinin gelir ve aylıkları bir yıllık süre bitince, yeniden belirlenecektir (m. 37/II).

506 sayılı Kanunun ek 12. maddesinde düzenlenmiş olan “evlenme yardımı” tasarıya “evlenme ödeneği” adıyla yansıtılmıştır. Oysa bu ödeme ne bir yardım, ne de ödenektir. Çünkü aylık ve gelir dışında ayrıca ödenen bir miktar olmayıp gelir veya aylığın, “peşin ödenmesinden ibaret bir meblağdır”. Bu ödemenin tutarı Tasarıda, iki yıldan bir yıla indirilmiştir.

Tasarının 37. maddesinin III ve IV. fıkralarında Cenaze Ödeneği adı altında bir yardıma yer verilmiştir. Bunun için sigortalının:

- İş Kazası veya Meslek Hastalığı sonucu,
- Sürekli işgöremezlik geliri, malullük aylığı veya yaşlılık aylığı alırken,
- 360 gün malullük, yaşlılık, ölüm sigortaları primi ödendikten sonra, ölmesi gerekmektedir. Bu koşullarda ölen sigortalının hak sahiplerine asgari ücretin üç katı tutarında cenaze ödeneği verilecektir.²⁴

Cenaze yardımı 506 sayılı Kanunun 103. maddesinde “cenaze masrafı karşılığı” başlığı altında benzer koşullarda düzenlenmiştir. Ancak burada 360 gün prim ödenmiş (Tasarı bildirilmiş demektir) olması aranmamıştır. İş kazası meslek hastalığı sonucu ölmek, malullük veya yaşlılık aylığı alırken ölmek, sigortalı çalışırken ölmek yeterlidir. Hatta çalıştığı işten ayrılan sigortalı, bir yıl geçmeden ölmüşse cenaze masrafı karşılığı yine de ödenecektir. 506 sayılı Kanun bu paranın sigortalının ailesine ödeneceğinden söz etmekte, aile kavramını açıklamamaktadır. Tasarı ise cenaze ödeneğinin sırasıyla eşe, yoksa çocuklarına, yoksa ana babasına, bunlar da yoksa kardeşlere yapılacağından söz etmektedir. Bu düzenleme 657 sayılı Devlet Memurları Kanunundan (m. 208/II) alınmıştır. 5434 sayılı Kanun da 506 sayılı Kanunda olduğu gibi ölüm yardımının sigortalının ailesine yapılacağından söz etmektedir (ek m. 4). Burada da aile kavramını eş, çocuk, ana- baba ve kardeşler olarak anlamak uygun olacaktır.²⁵

Cenaze ödeneğinin ödenmemesi halinde, sigortalının cenazesi gerçek veya tüzel kişiler tarafından kaldırılmışsa, belgelere dayanan cenaze masrafları, asgari ücretin üç katını geçmemek üzere masrafı yapan gerçek veya tüzel kişiye ödenir (m. 37/IV).

IV. UZUN DÖNEMLİ SİGORTA DALLARINA İLŞKİN ÖZEL DÜZENLEMELER

1. Sigortalılık Süresi

Tasarının 38. maddesi uzun dönemli sigorta dallarının uygulanmasında dikkate alınacak sigortalılık süresinin başlangıcını, herhangi bir Sosyal Sigorta Kanununa göre ilk defa çalışılmaya başlanan tarih olarak almıştır. Maddede ilgili kanunlar tek tek sayılmıştır: 1949 tarihli 5417 s. Kanun, 1957 tarihli 6900 s. Kanun, 1964 tarihli 506 s. Kanun, 1971 tarihli 1479 s. Kanun, 1983 tarihli 2925 s. Kanun, 1983 tarihli 2926 s. Kanun, 1949 sayılı 5434 s. Kanun. Madde sosyal güvenlikle ilgili uluslararası antlaşma hükümlerini de saklı tutmuştur (m. 38/I).

Sigortalı 18 yaşından önce çalışmaya başlasa da sigortalılık süresi 18 yaşını doldurunca başlatılır. 18 yaşından önceki sürede ödenen primler sadece prim ödeme gün sayısı açısından dikkate alınır (m. 38/II).

Aylık ve gelir bağlama açısından dikkate alınacak sigortalılık süresi, sigortalılığın başlangıç tarihi ile, gelir veya aylık bağlanması için yazılı istekte bulunulan tarih arasında geçen süredir.

Bu genel düzenlemeye rağmen tasarıda kamu görevlilerinin sigortalılık süresine ayrıca yer verilmiştir:

Bunların sigortalılık süresi sigortalılığın başlangıç tarihi ile görevinden ayrıldığı tarih arasında geçen süredir. Görüldüğü gibi burada farklı düzenlemeyi gerektiren bir özellik yoktur. Ancak maddede ayrıca, Kurumun aylık bağlama hakkını kazandığına dair yazıdan ve yetkili makamın emekliye sevk onayından ve ilişik kesildikten sonraki görevden ayrılıştan söz edilmektedir. Aslında bunlara hiç gerek yoktur. Önemli olan “ yaşlılık-emeklilik aylığına hak kazandıktan sonraki aylık talep tarihidir”. Tüm sayılan koşullar, işten ayrılma, Kurum yazısı, ilgili makamın emekliye sevk onayı işlemi tamamlayıcı formalitelerdir.

2- Üçüncü Kişinin Sorumluluğu

Üçüncü kişinin kasıtlı hareketi sonucu, sigortalıya, malullük veya ölüm aylığı bağlanması durumunda, Kurum sigortalı veya hak sahiplerine bağladığı aylık dolayısıyla, bağladığı aylıkların ilk peşin sermaye değerlerinin yarısı oranında zarara neden olan üçüncü kişilere rücu edebilir (m. 39/I).

Kamu görevlilerinin vazifeleri gereği yaptığı fiiller sonucu, sigortalı veya hak sahiplerine yapılan ödemeler veya bağlanan gelirler için Kurum rücu hakkı kullanamaz (m. 39/II).

İki fıkrada da amaç tam anlatılamamıştır. Cümle aynen “Kurum, bağlanan aylığın başladığı tarihteki ilk peşin sermaye değerinin yarısı ....(için) zarara sebep olan üçüncü kişilere rücu eder. Boş kalan yere için zamirinin konması gerekmektedir.

39/II'de de "Kurumca rücu edilemeyeceğinden" söz edilmekte ancak kimin kastedildiği belirtilmemektedir. Bu sanırız, harcamaya neden olan kamu görevlileridir.

Ayrıca 1. fıkrada sadece aylıktan, ikinci fıkrada ise yapılan ödeme veya gelirlerden söz edilmektedir. Her iki fıkrada da "Kurumca yapılan tüm ödemeler için", "gelir ve aylıklar için", "gelir, aylık ve diğer ödemeler için" ibareleri kullanılsa daha uygun olurdu.

3- Fiili Hizmet Süresi Zammı

Tasarının 40. maddesinde, 506 sayılı Kanunun ek 5. maddesinde yer alan ek süreler²⁶ "Fiili hizmet süresi zammı" başlığı altında yeniden düzenlenerek ve genişletilerek, yer almıştır.²⁷ 506 sayılı Kanunda 10 çeşit işyeri ve 5 grup sigortalı için düzenlenen bu ayrıcalıklı durum, tasarıda 20 işyerine ve 11 sigortalı grubuna çıkarılmıştır. Bunların bir kısmı haklı görülebilir ancak bir kısmının nedenini anlamak da oldukça güçtür. Bu listenin yeniden gözden geçirilmesi ve objektif esaslara bağlanması, yaygınlaştırılacaksa bu kıstaslara göre yaygınlaştırılması gerekir. Ayrıca burada işyerleri ve işler arasında titiz bir ayırım yapılmamış, işler yerine de işyeri kullanılmıştır.

4- Borçlanma

Mevcut her üç yasada da bazı değişikliklerle yer alan, geçici borçlanmalar, askerlik borçlanması, yurt dışı hizmet borçlanması, grev ve lokavtta geçen sürelerin borçlanması²⁸, tasarıda, her üç kanundaki ayrı borçlanmalar genelleştirilip, işçi, bağımsız ve kamu görevlisini kapsayacak biçimde yeniden düzenlenmiştir. 506 s. Kanunda dört ana başlıkta düzenlenmiş olan borçlanma kurumu, Tasarının 41. maddesinde 10 ayrı konuda, tüm çalışanları (işçi, bağımsız, kamu görevlisi) kapsayacak biçimde düzenlenmiştir (m. 41/I).

Borçlanma için aranan koşullar:

- Yazılı talep,

- Sigortalının prime esas alt ve üst sınırı arasında bizzat belirleyeceği borçlanma bedelini tebliğ tarihinden itibaren bir ay içinde ödemesidir.

Borçlanma bedeli seçilen günlük kazanç üzerinden hesaplanacak, malullük, yaşlılık ölüm sigortaları primi ile genel sağlık sigortası primidir (m. 41/II).

Primler bir ay içinde ödenirse, ödeme yapılan gün sayısı prim ödeme gün sayısına ve prime esas kazanca dahil edilir. Bir aydan sonra yeni başvuru aranır. Primi ödenmeyen süreler sigortalı hizmete eklenmez (m. 41/III).

Sigortalılığın başlangıç tarihinden önceki süreler için borçlanma yapıp ödenirse, sigortalılığın başlangıç tarihi borçlanılan süre kadar geriye götürülür. Borçlanma ile aylığa hak kazanılması halinde, aylık, borcun ödendiği tarihi izleyen ay başından başlatılır (m. 41/IV).

5- Yurt Dışı Hizmet Borçlanması

Sosyal Güvenlik Sistemimizde önce 30.05.1978 tarih, 2147 sayılı Kanunla²⁹, daha sonra da 8.5.1985 tarih, 3201 sayılı Kanunla³⁰ düzenlenmiş olan “yurt dışı hizmet borçlanması” konusu³¹, tasarıda diğer hükümlerle birlikte 42. maddede “Yurt dışı hizmet borçlanmasına ait süreler ve prim transferi” başlığı altında düzenlenmiştir. Borçlanabilmek için, yabancı ülkedeki çalışmanın:

- Türk vatandaşı olarak yapılması,
- 18 yaşını doldurduktan sonraki çalışmaya ilişkin olması,
- Borçlanma tarihinde de Türk vatandaşlığında bulunma,
- Asgari ve azami sınırlar arasında bir kazanç belirleme,
- Kurumun bildirilen kazanç ve süreye göre %32 oranında hesaplayacağı borçlanma tutarını bir ay içinde ödemiş olma, aranır.³²

Bir ay içinde ödeme yapılırsa, borçlanılan süreler prim ödeme gün sayısına ve prime esas kazançta dahil edilir. Bir aylık süre geçirilirse yeni başvuru aranır. Primi ödenmeyen süreler hizmetten sayılmaz.

Bu düzenlemeden anlaşılan borçlanma için özel bir başvuru süresinin düzenlenmemiş olduğudur. Sigortalı yurt dışında geçirdiği çalışma süresinin dilediği kadarını dilediği kadar borçlanabilecektir. Kurumun bu bildirim üzerine tahakkuk ettireceği bedeli bir ay içinde ödeyenlerin borçlanmaları geçerli olup, hizmetten sayılacak, bir aylık süre geçirilirse yeni bir başvuru aranacaktır. Yeni başvuru yeniden bir, bir aylık süre başlatacaktır (m. 42/II).

Sosyal Güvenlik Sözleşmesi uygulanarak Kurumdan kısmi aylık alanlar, tam aylığa yetecek süre için de borçlanma yapabilirler. Borçlanma sonucu, Türkiye’de çalışması bulunmayanların sigortalılıklarının başlangıç tarihi, borçlandıkları süre kadar geriye götürülür (m. 42/III). Maddede ayrıca, borçlanmanın, anlaşma yapılan ülkedeki işe ilk giriş tarihini etkilemeyeceği bildirilmektedir ki, bu biraz önceki hükümlerle (sigorta başlangıcının geriye götürülmesi) çelişmektedir. Başlangıç tarihi geriye götürülüyorsa işe ilk giriş tarihi de geriye götürülecek demektir.

Yurt dışı hizmet borçlanması yapan hak sahipleri veya sigortalı yurt dışında ise borçlanma bedelini döviz olarak, Türkiye’de ise YTL olarak öderler (m. 42/IV).

Tasarının 42/V. maddesinde, yaşlılık aylığı bağlanmış veya aylık talebinde bulunmuş ancak aylığı henüz bağlanmamış olanların, bu Kanuna göre sigortalı olarak yurt dışında çalışmaya başlaması halinde, aylıklarından %32 oranında sosyal güvenlik destek primi kesileceğinden söz edilmektedir.

V. fıkarda sanırsanız diğer fıkralardan farklı olarak çalışma yurt dışında olmakla birlikte, bağlı olunan Kurum, yabancı ülke Sosyal Güvenlik Kurumu değil, Türk Sosyal Güvenlik Kurumudur. Primler de Türkiye’de ödenmektedir. Buradaki durum 506 sayılı Kanununun 7., Tasarının 10. maddesinin aylık

bağlandıktan sonra da uygulanmasından ibarettir. Anılan maddelere göre, sigortalı geçici görevle yabancı ülkeye gönderilmişse, bu görevleri boyunca sigortalıların ve işverenlerin sosyal sigortaya ilişkin hak ve yükümlülükleri devam eder. Bu arada sigortalı çalışmasını aylık olarak sürdürmek istiyorsa “sosyal güvenlik destek primi” de ödeyecektir. Ancak, ikili sosyal güvenlik andlaşmalarındaki hükümler saklı kalmak koşuluyla, yasaların yerelliği ilkesinden hareketle, Türkiye’de Türk Sosyal Güvenlik Kurumunca gelir, malullük aylığı, yaşlılık aylığı veya ölüm aylığı bağlananların, yurt dışındaki sigortalı çalışmaları (o ülke sisteminde), aylığın kesilmesini gerektirmeyeceği gibi, sosyal güvenlik destek primi ödenmesine de yol açmayacaktır.

Sosyal güvenlik destek primi ödeyerek yapılan yurt dışı çalışmaları ayrıca borçlanılamaz (m. 42/V).

Yurt dışında bu kanuna bağlı olarak, ancak aylık almadan (ve sosyal güvenlik destek primi de ödemedi) yapılan çalışmalarda geçen süreler için yurt dışı hizmet borçlanması yapılabilir (m. 42/VI).

Yabancı ülkede çalışanlar için o ülkenin Sosyal Güvenlik Kurumlarına ödenmiş olan primler, Sosyal Güvenlik Sözleşmeleri gereğince Türkiye’ye transfer edilirse:

- Transfer edilen primlerin ilgili olduğu çalışma süresinin tamamını borçlanıp ödemiş olan sigortalıya, transfer edilen primlerin tamamı,
- Bu sürenin sadece bir kısmını borçlanmış ve ödemiş olan sigortalıya, transfer edilen primlerden sadece bu süreye ilişkin kısmı, duruma göre sigortalıya, hak sahiplerine veya mirasçılara, transfer edilen döviz cinsi üzerinden iade edilir (m. 42/VII).

6. Kamu Görevlilerine İlişkin Özel Hükümler

Tasarı, tek çatı, norm ve standart birliği iddiasıyla yola çıkıp, beyaz kitapta 60 sayfada bunun gerekçelerini sergiledikten sonra, malullük sigortasını 3 maddede, yaşlılık sigortasını 4 maddede, ölüm sigortasını da 6 maddede, işçi, bağımsız ve kamu görevlileri için ortak hükümlerle düzenlemiştir. Ancak kendi mantığı ile çelişerek kamu görevlileri için ayrıca 8 madde ayırmıştır (m. 43-50). Bu maddelerden 4’ü bunların emekli aylıkları ile (m. 43,44,48), 1’i malullük aylıkları ile, 3’ü de prim ve sürelerle ilgilidir.

Cumhurbaşkanı ve Başbakanın yaşlılık aylıkları 43. maddede özel olarak düzenlenmiş, bunlar yanında 44. madde yaş haddinden emekliye ayrılanlarla, kadrosuzluk nedeniyle emekliye sevk edilenleri ayrıca ele almıştır.

45. madde kanunları gereğince görevden uzaklaştırılanların, tutuklananların veya görevine son verilenlerin sigortalılıklarını ve primlerini düzenlemektedir.

46. madde bazı kamu görevlilerinin prime esas kazançlarını ve prime esas üst sınırını ele almaktadır.

47. maddede, vazife malullüğü, harp malullüğü, bunlara verilecek ek ödemeler yer almaktadır.³³

49. maddede kamu görevlilerine özgü itibari hizmet süreleri, bunların etkisi ve itibari hizmet süresi primi düzenlenmiştir.

7. İsteğe Bağlı Sigortalılık

Uzun dönemli sigorta dallarını ilgilendiren bir diğer kurum da “isteğe bağlı sigortalılık”tır. Tasarı bu konuyu 50, 51 ve 52. maddelerinde ele almaktadır. İsteğe bağlı sigortalılık, farklı bir sigortalılık durumudur. Yoksa ayrı bir sigorta dalı değildir. Tasarı bu durumu “İsteğe Bağlı Sigorta Hükümleri” başlığı altında düzenlemektedir. Tasarının 50. maddesine göre “İsteğe bağlı sigorta; kişilerin isteğe bağlı olarak prim ödemek suretiyle uzun vadeli sigorta kollarına ve genel sağlık sigortasına tabi olmalarını sağlayan SİGORTA dır”. Oysa yukarıda da değindiğimiz gibi bu bir sigorta değil, sigortalılık türüdür.

a) İsteğe Bağlı Sigortalılık Koşulları

Tasarıda da, 506 sayılı kanunda olduğu gibi, isteğe bağlı sigortalılık için dört ayrı koşul aranmıştır. Bunlardan ikisi 506 s. K.’ndaki koşullara benzemekle birlikte, diğer ikisi çok farklı koşullardır.

- Zorunlu sigortalı olarak çalışmamak veya çalışmakla birlikte ay içerisinde 30 günden az çalışmak veya son bir yıl içinde 360 günden az çalışmak ya da tam gün çalışmamak,

- Kendi çalışmaları nedeniyle aylık bağlanmamış olmak,
- 18 yaşını doldurmuş olmak,
- İsteğe bağlı sigortalılık için Kuruma başvurmak.

Tasarı isteğe bağlı sigortalılık için belli süre prim ödemiş olmayı aramamaktadır.³⁴ Tasarı zorunlu sigortalı olmamayı veya zorunlu sigortalı olsa da ay içinde 30 günden az çalışma veya son bir yıl içinde 360 günden az çalışmayı veya tam gün çalışmamayı isteğe bağlı sigortalılık için yeterli saymaktadır. Yani tam ay veya tam yıldan eksik çalışmalar isteğe bağlı sigortalılıkla doldurulabilecektir. Böyle bir düzenleme uygulamada aksaklıklara yol açabilecektir.³⁵ Tasarının ilk şeklinde 30 veya 360 günden az çalışmadan söz etmeden, “Bu Kanuna tabi zorunlu sigortalı olmayı gerektirecek şekilde çalışmamak veya kendi çalışmaları nedeniyle aylık bağlanmamış olmak” aranmıştı. Bizce ilk düzenleme daha isabetlidir.

b) Primleri ve Ödenmesi

İsteğe bağlı sigortalılıkta prime esas kazanç sınırlarına uygun olarak sigortalının belirleyeceği kazancın %32’i oranında prim ödenir. Bunun %20’i malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları için, %12’i de genel sağlık sigortası primidir (m. 52/I).

Bakmakla yükümlü kişi kapsamında olanlar da isteğe bağlı sigortalı olunca, genel sağlık sigortası kapsamına alınırlar ve genel sağlık sigortası primini de ödemek zorunda kalırlar (m. 52/II).

Primler ait olduğu ay sonuna kadar ödenmelidir. İlgili olduğu aydan itibaren en geç 12 ay içinde gecikme cezası ve zammıyla birlikte ödenmeyen süreler, sigortalılık süresinden sayılmaz.³⁶

Bu 12 aylık süreden sonra ödenen primler ilgililere iade edilir.³⁷

İsteğe bağlı sigorta primleri için ayrıca “erken peşin ödeme indirimi” de öngörülmüştür. En fazla 360 günle sınırlı olmak üzere peşin olarak erken ödenen her gün için 21.7.1953 tarihli 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanunun ek 1. maddesine göre erken ödeme indirimi hükümleri uygulanır. Ancak bu indirim prime esas kazançtan indirilemez (m. 52/IV).

İsteğe bağlı sigortalıların, zorunlu sigortalılıktan kaynaklanan prim borçları varsa, isteğe bağlı sigortalılık için ödedikleri primlerden bu borç mahsup edilir (m. 52/V).

8. Aylık ve Gelirlerin Birleşmesi

Sigortalı değişik sigorta dallarından aynı anda birden çok yardıma hak kazanmışsa, nasıl hesaplanacağı konusu, Tasarının 54. maddesinde, 506 sayılı Kanundaki düzenlemeye benzer biçimde³⁸ düzenlenmiştir. Maddede gelir ve aylıkların birleşmesi uzun vadeli sigorta kolları, kısa vadeli sigorta kolları ve gelir ve aylıkların birleşmesi olarak üçlü bir sistematik içinde ele alınmıştır. Biz burada kısa vadeli sigorta dalları dışındaki birleşmeleri ele almakla yetineceğiz.

a) Uzun Dönemli Sigorta Dallarında

- Hem malullük, hem de yaşlılık aylığına hak kazanan sigortalıya sadece bunlardan yüksek olanı, aylıkları eşitse sadece yaşlılık aylığı bağlanır.

- Malullük veya yaşlılık aylığı yanında ayrıca ölen eşinden de ölüm aylığına hak kazanan sigortalıya iki aylık ayrı ayrı bağlanır.

- Anne ve babasından ayrı ayrı ölüm aylığına hak kazanan hak sahibi çocuğa yüksek olan aylığın tamamı, düşük olan aylığın yarısı bağlanır.

- Birden fazla çocuğundan ayrı ayrı ölüm aylığına hak kazanan anne ve babaya, en fazla ödemeye imkan veren iki dosyadan ayrı ayrı aylık bağlanır. Ancak bunlardan yüksek olanın tamamı, daha düşük olanın da yarısı dikkate alınır.

- Kız çocukları hem eşlerinden, hem de anne ve babalarından ölüm aylığına hak kazanmışlarsa, sadece tercih edecekleri aylık bağlanır.

Bizce burada da diğer hükümlerdeki düzenlemeler dikkate alınarak kız çocuklarına en yüksek aylık bağlayan iki dosya dikkate alınıp, yüksek olanın tamamı, düşük olanın da yarısı bağlanmalıydı.

b) Kısa ve Uzun Dönemli Sigorta Dallarında Birleşme

Burada sigortalı iş kazası meslek hastalığı sigortasından kazandığı gelir yanında ayrıca, malullük aylığına veya yaşlılık aylığına da hak kazanmaktadır. Hatta bazen üçüne birden hak kazanabilir.

Bu durumda sigortalıya bunlardan yüksek olanın tamamı, düşük olanın da yarısı bağlanmaktadır. Gelir ve aylık eşitse, iş kazası meslek hastalığı sigortasından bağlanan gelirin tamamı, aylığın ise yarısı bağlanır.

Tasarı 54. maddenin son fıkrasında, ikiden fazla gelir veya aylık söz konusu olunca, uygulanacak kuralı bir kez daha dile getirmektedir. Buna göre "...bir kişide ikiden fazla gelir veya aylık birleştiği takdirde bu gelir ve aylıklardan en fazla ödemeye imkan veren iki dosya üzerinden gelir veya aylık bağlanır. Diğer dosya veya dosyadaki gelir ve aylık hakları durum değişikliği veya diğer bir dosyanın devreye girdiği tarihe kadar düşer".

Görüldüğü gibi yukarıda ayrı ayrı ele alınan şıklar burada bir de temel kural olarak ifade edilmiştir. Ancak en fazla ödemeye imkan veren iki dosyadan doğan hakların hangi ölçüde dikkate alınacağına değinilmemiştir. Buradaki ölçünün "yüksek olanın tamamı, düşük olanın yarısı" olduğunu düşünüyoruz. Zaten daha önceki şıklarda da bu çözüm benimsenmişti.

Buna uymayan tek çözüm, kız çocuklarının hem eşlerinden, hem de anne babalarından ölüm aylığına hak kazanmaları halinde çifte aylık (yüksek olanın tümü düşük olanın yarısı) esasından vazgeçilip, tercih edilen tek aylıkla yetinmiş oluşudur ki, bu sonuca katılmadığımızı daha önce de belirtmiştik.

9- Gelir ve Aylıkların Düzeltilmesi, Ödenmesi, Güncellenmesi

Sigortalı veya hak sahibinin durumları, bağlanan gelir ve aylıkları yeniden gözden geçirilmesini gerektirecek biçimde değişirse, gelir ve aylıklar, değişikliğin meydana geldiği tarihten sonraki ödeme döneminden başlamak üzere, yeni duruma uyacak biçimde gözden geçirilir ve düzeltilir (m. 55/I).

Gelir ve aylıklar her ay peşin olarak ödenir. Ödeme dönemleri, ödeme tarihleri, ödeme yerleri Kurumca belirlenir (m. 55/III).

Gelir ve aylıklar, her yılın Ocak ve Temmuz tarihlerinden geçerli olmak üzere, bir önceki altı aylık döneme göre Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından açıklanan en son temel yıllık tüketici fiyatları genel indeksindeki değişim oranı kadar artırılarak belirlenir (m. 55/II). Buradaki artışta 3. maddesinde sözü edilen güncelleme katsayısından yararlanmak da düşünülebilir. Böylece m. 3/29 (güncelleme katsayısı) ile m. 55/II hükmü bağdaştırılabilir.

10- Gelir veya Aylık Bağlanmasını Engelleyen Haller

Hak sahibinin bazı olumsuz davranışlarının sosyal güvenlik haklarını etkileyip etkilemeyeceği sosyal güvenlik hukukumuzun tartışmalı konularından biridir. Medeni Kanunda ayrı ayrı düzenlenmiş olan, mirasçılıktan çıkarma (MK.m. 510), mirastan yoksunluk (MK. 578), mirası red (MK. m. 605), durumlarının bu duruma neden olan, hak sahiplerinin sosyal güvenlik sisteminde öngörülen haklarını ne ölçüde etkileyeceği belirsizdir.³⁹ SSK bu konuyu düzenlememiş, ancak 1981 tarihli, 2917 sayılı Genelge “Sigortalıyı kasten ve haksız yere öldüren veya öldürmeye teşebbüs eden kimselerin hak sahibi olamayacaklarına” ilişkin bir hükme yer vermiştir. Yasada yer almayan bir konunun Genelge ile düzenlenmesi bize pek uygun gelmemektedir. Buna karşılık 5434 sayılı Kanununun 77. maddesi MK’da yer alan bazı hallerde, hak sahibine ölüm aylığı bağlanamayacağını vurgulamaktadır.⁴⁰ YHGK, 2005 tarihli bir kararında sigortalıyı kasten öldüren eşe, ölüm aylığı bağlanamayacağına karar vermiştir.⁴¹

İşte bu önemli konu Tasarınının 56. maddesinde açıkça düzenlenmiştir:

a) Kesinleşmiş yargı kararına göre, sigortalıyı kasten öldüren, öldürmeye teşebbüs eden, sürekli iş göremez veya malul hale getirenlere

b) Sigortalıya karşı ağır suç işleyen, bunlara karşı aile hukukundan doğan yükümlülüklerini önemli ölçüde yerine getirmemesi nedeniyle ölüme bağlı bir tasarrufla mirasçılıktan çıkarılanlara,

c) Boşandığı eşiyle fiilen birlikte yaşayan eş ve çocuklara,

gelir ve aylık ödenmez. Ödenmiş olan gelir ve aylıklar da geri alınır.

Madde daha önce, 35/II’de düzenlediği bir duruma yeniden değişmektedir.

Bu hükme göre, sonraki eşinden gelir veya aylığa hak kazanan dul eşe, önceki eşinden dolayı gelir veya aylık bağlanmaz. Oysa burada bunlardan yüksek olanın bağlanması daha uygun olurdu.

Maddedeki bentler ve fıkralar birbiriyle uyumsuzdur. (a) ve (b) bentlerinde hak sahibinin sigortalıya yönelik suç oluşturan davranışları dolayısıyla gelir ve aylıktan mahrum kalması düzenlenmiş, diğer fıkra ve bentler ise gelir veya aylığın ödenmeyeceği çok farklı iki duruma değinilmiştir: Sonraki eşten de aylığa hak kazanma, boşandığı eşiyle birlikte yaşama.

Maddenin (a) ve (b) bentlerindeki durumlarda kesinleşmiş yargı kararı da aranmaktadır. Ancak kullanılan ibare “kesinleşmiş yargı kararı üzerine” biçimindedir. Sanki bu hareketler yargı kararına dayanılarak yapılmış gibi. Bu yanıltıcı ve bozuk ifadenin “yargı kararına göre” biçiminde olması bir anlam kaymasını düzeltecektir. Tasarınının tümüne hakim olan Türkçe özensizliği burada da kendisini göstermektedir.

V. GEÇİŞ HÜKÜMLERİ

Tasarı son 14 maddesini “Geçici ve Son Hükümler” başlığı altında, eski düzenden yeni düzene geçişi düzenleyen geçici maddelere ayırmıştır. Burada yeni hükümlerin, eski sigortalıların haklarını zedelemekten uygulanmasına ve belli bir zamana yayılmış geçiş hükümlerine yer verilmiştir.

1. Aynen devam edecek ödemeler

Tasarının geçici 1. maddesine göre 506, 1479, 2925, 2926 ve 5434 sayılı kanunlara göre bağlanmış olan, aylık, gelir, tazminat, harp malullüğü zammı ve diğer ödenekler aynen devam edecektir. Bu gelir ve aylıkların durum değişikliği nedeniyle artırılması, azaltılması, kesilmesi veya yeniden bağlanması da yürürlükten kaldırılan bu yasalara göre yapılacaktır.

Böylece Tasarı yürürlüğe girince o anda yürürlükten kaldırılan eski yasalara göre ödenmekte olan gelir, aylık ve diğer ödemeler ilgililerin ölümlerine veya bu ödemelere son verilmesini gerektiren nedenler ortaya çıkana kadar, aynen sürdürülecektir. Yeni düzenleme olumlu veya olumsuz bu gelir ve aylıkları etkilemeyecektir.

506 sayılı ve 1479 sayılı Kanunlara göre ödenmekte olan sosyal yardım zammı ve telafi edici ödemeler, 5434 sayılı Kanuna göre emeklilere ödenmekte olan makam ve yüksek hakimlik tazminatı, görev ve temsil tazminatı ve ek ödeme ve yardımlar, Kanunun yürürlük tarihindeki tutarlar esas alınarak gelir ve aylıklara ek olarak ödenmeye devam edilir. Bu ödemeler Tasarının Kanunlaşarak yürürlüğe gireceği tarih esas alınarak dondurulmuştur. Eski yasalara göre bağlanmış gelir ve aylıklardan farklı olarak, bunlar artırılmayacak, sona erene kadar aynen sürdürülecektir.

Kanunun yürürlüğünden önce malullük aylığı talebinde bulunmuş ve malullük raporu almış olan sigortalılar ile bunlardan dolayı gelir veya aylık bağlanacak olan hak sahipleri hakkında da eski Kanunlar uygulanacaktır (geç. m. 1/IV).

Maddenin V. fıkrasına göre bağlanmış olan aylık ve gelirler 55/II. maddeye göre artırılabilecektir. Yani her yılın Ocak ve Temmuz ödeme tarihlerinden geçerli olmak üzere, bir önceki alt aylık döneme göre Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından açıklanan en son temel yıllık tüketici fiyatları genel indeksindeki değişim oranı artırılabilecektir.

Maddenin 1. fıkrasında eski yasalara göre bağlanmış gelir ve aylıkların artırılması, azaltılması, kesilmesi konusunda yine eski yasaların uygulanacağı hükme bağlanmışken, burada, yeni Kanunun 55/II. maddesine göre yapılacak artıştan söz edilmektedir. V. fıkra aylık ve gelirden söz ettiğinden bu artışın II. fıkradaki ek ödemeler ve IV. fıkradaki malullük aylığı ile sınırlı olduğu ileri

sürülemeyecek, I. fıkradaki gelir ve aylıklar da hem eski yasa hükümlerine göre ayarlanacak, hem de yeni yasanın 55/II. maddesine göre güncellenecektir.

Tasarı, geç. m. 1/VI'da, yaş haddinden dolayı veya kadrosuzluk nedeniyle emekliye ayrılanlar hakkında, 5434 sayılı Kanunun 205. maddesinin uygulanacağından söz etmektedir. Bu madde ise 25.8.1999 tarihli, 4447 sayılı Kanun ile getirilen kademeli geçiş hükmüdür. Bu maddede 8.9.1999 tarihinde 20 fiili hizmet yılını doldurmuş kadın iştirakçi ile, 25 fiili hizmet yılını doldurmuş erkek iştirakçinin hakları saklı tutulmuş, bu süreleri doldurmaya iki yılı kalmış olan kadın iştirakçinin 38, erkek iştirakçinin 43 yaşında emekli olması kabul edilmiştir. Diğer iştirakçilerin durumu 23.5.2002'ye indekslenmiş bu tarihe göre fiili hizmet sürelerine göre 40-44 yaşından, 55-58 yaşına kadar kademeli bir geçiş öngörülmüştü. Bu kademeli geçiş süresi 2019'da tamamlanmaktadır. İşte tasarının geç. m. 1/V'i bu düzenlemeye gönderme yapmaktadır. Yani yeni yasa döneminde de bu kademeli geçişe uyulacağı belirtilmektedir.

2. Kısmen devam edecek ödemeler

Tasarı geçici 2. maddesinde, tasarının kanunlaştığı ve yürürlüğe girdiği tarihte, gelir veya aylık koşullarını doldurmamış olanların aylıklarının hesabında karma bir sistem benimsenmiştir. Eski ve yeni yasaya ilişkin sigortalı süreleri ayrı ayrı hesaplanıp sonunda toplanarak, ödenecek aylık bulunmaktadır.

Sigortalının veya iştirakçinin Kanunun yürürlük tarihine kadar geçen süredeki prim ödeme gün sayılarına veya fiili hizmet sürelerine ilişkin aylık, önceki Kanun hükümlerine göre güncelleme katsayısı ile çarpılarak bulunacak, Kanunun yürürlüğünden sonraki sigortalı süreler yeni yasa hükmüne göre hesaplanacak (m. 29), daha sonra bu iki kısmi aylık toplanacak, 29/son, 55. maddelere göre de artırılıp ödenerek aylık bulunacaktır.

Geçici 2. maddenin (d) bendi bazı makam, yüksek hakimlik, temsil ve görev tazminatlarının kısmi aylıkların hesabında dikkate alınmasını ayrıca düzenlemiştir. (e) bendi ise eski sigortalılarla ilgili özel düzenlemeler getirmiştir.

a) 5434 s.Kanunun ek 48. maddesi: Bu maddede aylıklarını personel kanununa göre alan iştirakçilerin emeklilik keseneklerine, emekli keseneğine esas aylık derece ve kademelerinin gösterge rakamlarına almakta oldukları ek gösterge rakamları eklenmek suretiyle bulunacak rakamın, katsayı ile çarpımı sonucu bulunacak tutarın esas alınacağı belirtilmektedir. Ek göstergesi daha düşük kadrolara atananların ise daha önceki ek göstergeleri esas alınacaktır (geç. m. 2/d).

Aylıklarını personel kanunlarına göre almayan iştirakçilere, ifa ettikleri göreve göre DMK'a göre girebilecekleri sınıflardaki benzer görevlerin aynı kadro, unvan veya derecesi için belirlenmiş ek göstergeler uygulanacaktır.

Belediye Başkanı olarak iştirakçilikleri devam edenlere mülki idare amirliği hizmetleri sınıfı için tespit edilen ek gösterge rakamları uygulanacaktır.

TBMM üyeleri ile dışardan atanan bakanlara, 2-9. derece iseler hakimlere uygulanan ek gösterge rakamları, 1. derecede iseler en yüksek ek gösterge rakamı uygulanacaktır. Emekliliklerinde ise iştirakçilerin yararlanmakta oldukları en yüksek temsil tazminatı rakamı uygulanacaktır.

b) 5434 s. Kanunun ek 68. maddesi: Bu maddede hakimlere, Başbakanlıkta, Cumhurbaşkanlığı ve TBMM Genel Sekreterliği Teşkilatlarında asli ve sürekli görevde bulunanlara, Yükseköğretim Kurulu Başkanına, Başbakanlık Müsteşarına, Yükseköğretim Yürütme ve Denetleme Kurulu üyelerine uygulanacak görev ve makam tazminatları düzenlenmektedir (geç. m. 2/d).

c) 926 s. Kanunun ek 18. maddesi: Ek 5 sayılı makam tazminatı cetvelinde yazılı rütbe ve görevlerde bulunanlara hizalarında gösterilen gösterge rakamlarının memur aylıklarına uygulanan katsayı ile çarpımı sonucu bulunan miktarda makam tazminatı ödenir.⁴² Makam tazminatı damga vergisi hariç herhangi bir vergiye tabi tutulamaz ve ödemelerde aylıklara ilişkin hükümler uygulanır.

Bu rütbe ve görevlerde çalıştıktan sonra emekliye ayrılanlara, makam tazminatının tamamı hayatta buldukları sürece her ay TCES ca ödenir. TCES bu ödemeleri üçer aylık devreler halinde faturası karşılığı Hazineden tahsil eder (geç.m.2/d).

Görüldüğü gibi tek çatı çatlakları burada da sürmektedir. Tasarı her fırsatta bazı gruplara farklı ve ayrıcalıklı hükümler getirmekte böylece hem tek çatıdan hem de norm ve standart birliğinden ödünler verilmektedir.

d) 506 s. Kanunun Geçici 82. maddesi: Bu maddeye göre 1999 tarih, 4447 sayılı Kanundan önce sigortalılığı başlamış ve 4447 s. Kanun döneminde de sürmüş olan sigortalıların aylıklarının nasıl hesaplanacağı düzenlenmiştir. Aylık, talep tarihi esas alınarak, eski ve yeni yasa dönemleri için ayrı ayrı hesaplanıp güncellenmekte ve sonuçta toplanarak bağlanacak yaşlılık aylığı bulunmaktadır. Tasarının geç. 2/e maddesine göre "...geçici 82. maddenin (a) bendine göre gösterge sistemi içinde hesaplanacak kısmi aylıklara esas gösterge, sigortalının ortalama yıllık kazanç hesabına giren takvim yılı sayısı esas alınmak suretiyle hazırlanacak gösterge ve üst gösterge tespit tablolarına göre belirlenecektir.

e) *Hüküm ve sürelerin çatışması*: Tasarı geç. 2. maddesinin son fıkrasında aylıklara ilişkin geçici maddelerin çatışması halinde ne yapılacağını düzenlemektedir. "Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce mevcut sosyal sigorta kanunları kapsamında sigortalı olup, bu Kanunun yürürlük tarihinden sonra yaşlılık aylığı talebinde bulunan sigortalıların yaş bakımından aylığa hak kazanma şartlarının, bu Kanunla bazı maddeleri yürürlükten kaldırılan kanunların yürürlükteki geçici maddelerinden hangisine göre belirleneceği; son yedi yıllık fiili hizmet süresi içinde fiili hizmet süresi, bu Kanunun 4. maddesinde belirtilen sigortalılık durumlarından hangisine göre en fazla geçmişse o sigortalılığa ilişkin kanunun yürürlükteki geçici maddesine, prim ödeme gün sayısının eşit olması

halinde ise son sigortalılığın tabi olduğu kanunun yürürlükteki geçici maddesine göre tespit edilecektir.

f) 506 sayılı Kanunun geçici 20. maddesindeki sandıklar: Tasarı geçici 3. maddesinde bu sandıkların üç yıl içinde Sosyal Güvenlik Kurumuna devrini öngörmektedir. Devir için Bakanlık, Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, DPT Müsteşarlığı, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu, Kurum, Sandığın ilgili olduğu kuruluş ve sandıkları temsilen birer üyenin katılımıyla oluşturulacak Komisyon, her sandık için, sandıktan ayrılmış olanlar da dahil, devredilecek tüm sandık mensupları açısından, 506 sayılı Kanundaki yükümlülükleri dikkate alarak, yükümlülüğün toplam peşin değerini hesaplar. Esas alınacak teknik faiz oranı, Kanunun yayın tarihi itibarıyla en uzun vadeli iskontolu YTL cinsinden ihraç edilmiş Devlet İç Borçlanma Senedi faiz oranının bu döneme ilişkin orta vadeli programdaki tüketici fiyat indeksleri yıl sonu enflasyon hedefi kullanılarak reel hale getirilen faiz oranı esas alınarak belirlenir.

Belirlenen peşin değer, 15 yıldan fazla olmamak üzere yıllık eşit taksitlerle her yıl için ayrı ayrı Hazine Müsteşarlığınca açıklanacak YTL cinsinden iskontolu ihraç edilen Devlet iç borçlanma senetlerinin yıllık ortalama nominal faizi üzerinden sandıklardan ve sandığın ilgili olduğu kuruluşlardan müteselsilen Kurumca bu Kanun hükümlerine göre tahsil edilir.

Devir işlemi tamamlanıncaya kadar, sandık iştirakçisine sağlanan sosyal sigorta yardımları ile iştirakçilerinin primlerinin tahsiline, bu Kanun hükümlerine göre sandıklarca devam edilir.

Devirden sonra sandıklar, bu Kanun ve 506 sayılı Kanunun öngördüğü sosyal sigorta haklarının ve ödemelerinin üzerinde sağladıkları sigorta hak ve ödemelerine devam edebilirler.

VI. GEÇİCİ HÜKÜMLER

Tasarı geçici 1-4. maddelerinde bazı sigorta dallarına ve özel durumlara ilişkin genel geçici düzenlemelere yer verdikten sonra, ayrıca ve özellikle, 5434, 506, 1479 sayılı Kanunlarla ilgili özel geçici hükümlere, 506-1479-5434-2925-2926 sayılı kanunlara ilişkin ortak geçici hükümlere, ayrıca toptan ödeme ve ihyaya, emeklilik yaşına ilişkin geçici hükümlere, son olarak da Genel Sağlık Sigortasına ilişkin geçici düzenlemelere yer vermiştir. İster geçici, ister geçiş hükümleri densen bu hükümler belli bir süre sonra yürürlükten kalkacak olan hükümlerdir. Ancak eski sigortalılar açısından da kazanılmış haklar yönünden son derece önemli hükümlerdir.

1. 5434 sayılı Kanun açısından

- Kanunun yürürlük tarihinden önce sakatlık kontenjanından göreve başlayıp 15 yıl TCES'na bağlı görev yapan, ancak malulen emekli olamayanlara istekleri halinde yaşlılık aylığı bağlanabilir (geç. m. 5/I).

- Kamu görevlilerinin emeklilik ikramiyeleri 5434 sayılı Kanuna göre hesaplanır, kanunun yürürlük tarihinden itibaren bir yıl boyunca, 5434 sayılı Kanunun 89. maddesi 2829 sayılı Kanun ve Personel Kanunlarına göre Kurumca ödenir. Bir yıldan sonra emekli ikramiyesi son çalışılan kurumca, bu kurum özelleştirilmişse Hazinece ödenir. Maddede 2829 sayılı Kanuna ne amaçla yer verildiği anlaşılammamaktadır. Kanunun yürürlük tarihi ile, SSK, Bağ-Kur ve TCES tek Kurumda birleşeceğine göre, hizmet sürelerinin birleştirilmesi konusunda 2829 sayılı yasanın bir misyonu kalmayacaktır.

- İsteğe bağlı iştirakçiler Kanunun yürürlüğünden sonra da, bu Kanuna göre isteğe bağlı sigortalılıklarını devam ettirirlerse, emekli ikramiyesi konusunda ilgili maddelerin uygulanmasına devam edilir (geç. m. 5/III).

- Kamu Kurumlarında hizmet akdi ile veya sözleşmeli çalışanlardan, ilgili kanunları gereği 5434 sayılı Kanun kapsamına alınanlar, bu statüleri devam ettiği sürece kamu görevlisi sayılır (m. 4,I,c). Prime esas kazançları ile emekli ikramiyeleri, bu Kanunun yürürlük tarihinden önceki hükümlere göre tespit edilmeye devam olunur (geç. m. 5/VII).

- 5434 sayılı Kanunun geç. 191. ve 192. maddeleri uyarınca istekleri üzerine 399 sayılı KHK'ye tabi Kurumlarda sözleşmeli olarak çalışmakta iken, TCES ile ilişkilendirilmiş olanların bu hizmetleri bu Kanuna tabi olarak geçmiş sayılır (geç. m.5/VIII).

- Toptan ödeme ve ihya açısından. Bu Kanunun yürürlüğünden önce 5434 sayılı Kanunun 87. maddesindeki nedenlerle görevlerinden ayrılan, kurumlarının resen emekliye sevk edilen ve ölenler, kesenek iadesi veya toptan ödeme sonucu hizmetleri tasfiye edilmiş olan veya bu süreler hariç aylık bağlanmış veya bu sürelerle birlikte aylığa hak kazanmış olanlar veya bunların dul ve yetimleri, bu Kanunun 31. (yaşlılık toptan ödemesi ve ihya) ve 41. (borçlanılabilecek süreler) maddedeki esaslara göre hesaplanacak miktarı bu maddelerdeki şartlarla Kuruma öderlerse, ödemeyi izleyen ay başından itibaren kendilerine veya hak sahiplerine aylık bağlanır veya bağlanmış aylık düzeltilir. Ancak emekli ikramiyesi ödenmez (geç. m. 6).

2. 506 sayılı Kanun açısından

- 506 sayılı kanunun 86. maddesine göre (topluluk sigortası) ödenen iş kazası, meslek hastalığı, hastalık, analık, malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primleri bu kanuna göre ödenmiş sayılır. Sigortalılık başlangıcı ve prim ödeme gün sayısı açısından dikkate alınır (geç. m. 7/IV).

- 506 sayılı Kanun 96/II. maddesine göre Sosyal Sigortalar Kurumuna devredilmiş olan Sandıklardan, bağlanmış emekli, adi malullük veya vazife malullüğü aylıkları, dul ve yetim aylıkları, net asgari ücretin %70 inden aşağı olamaz (geç. m.7/VI).

3. 1479 sayılı Kanun açısından

- 1479 sayılı Kanun kapsamında sigortalı niteliği taşıdıkları halde bu Kanunun yürürlük tarihinden önce kayıt ve tescilini yaptırmamış olanların sigortalılık hak ve yükümlülüğü, Kanunun yürürlük tarihinden itibaren iki yıl içinde kayıt ve tescil yaptırmadıkları takdirde düşer (geç. m.9/I).

- Bu Kanunun yürürlük tarihinden önce 1479 sayılı Kanuna tabi iken sonradan TCES iştirakçisi olup, vergi yükümlülüğü devam etmesi nedeniyle 1479 sayılı Kanuna tabi sayılan kişilerin, bu Kanunun yürürlük tarihinden itibaren bir yıl içinde başvurmaları halinde Bağ-Kur sigortalılıkları sona erdirilir ve haklarında 5434 sayılı Kanun hükümleri uygulanır (geç. m. 9/II).

4. 506-1479-5434-2925-2926 sayılı Kanunların Ortak Hükümleri Açısından

Bu Kanunla yürürlükten kaldırılmış olan 506, 1479, 5434, 2925 ve 2926 sayılı Kanunlara ve 506/geç. m. 20'deki sandıklara göre başlayan sigortalılık, hizmet süreleri, fiili hizmet süresi zammı, itibari hizmet süreleri, borçlandırılan süreler ve sigortalılık süreleri bu Kanuna göre başlamış ve geçirilmiş sayılır (geç. m. 8/I).

Türk vatandaşı olarak borçlanma talebinde bulunan ve kendilerine emekli aylığı bağlanan sigortalılar sonradan ıskat dışında⁴³, başka bir devlet vatandaşlığı kazansalar da aylıkları ödenmeye devam eder (geç.m. 8/III).

Maddede kullanılan "ıskat" terimi 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununda yer almamıştır. 403 sayılı Kanunda vatandaşlığın "vatana bağlılıkla bağdaşmayan eylemler" sonucu kaybı, kaybettirme ve çıkarma olarak ayrı ayrı düzenlenmiştir. Tasarıdaki "ıskat" teriminin sadece "kaybettirme" karşılığı mı, yoksa sadece "çıkarma" karşılığı mı, yoksa her ikisini kapsayacak biçimde mi kullanıldığı belli değildir.

Yurt dışı çalışmalarını borçlanarak bu Kanunun yürürlüğünden önce aylık bağlatmış olanlar, yurt dışında çalışıyor veya ikamete dayalı sosyal yardım alıyorsa, bu durumları tespit edilmiş ise, ya aylıklarının kesilmesini ya da aylıklarından sosyal güvenlik destek primi kesilerek ödemenin devamını isteyebilirler. Yazılı talebi izleyen ödeme döneminden başlayarak ilgililerin tercihine göre işlem yapılır (geç. m. 8/IV).

Kanunun yürürlük tarihinden önce yurt dışı borçlanma için başvurular eski mevzuat hükümlerine göre hesaplanacak borçlarını 60 gün içinde

ödeyenlerle, eski mevzuat hükümlerine göre tahakkuk eden borçlarını ödemiş olanlar, bu tutarı Kanunun yürürlük tarihinden itibaren 60 gün içinde öderlerse aylık bağlama işlemleri bu Kanuna göre yapılır.

Burada eski mevzuata göre hesaplanan borçlarını 60 gün içinde ödeyenlerle ödemeyenler arasında bir fark gözetilmemekte her ikisine de yeni hükümlere göre aylık bağlanmaktadır. Oysa eski mevzuata göre hesaplanan borçlanma bedelini tebliğden itibaren 60 gün içinde ödeyenlerin de eski hükümlere tabi olması gerekirdi. Kuşkusuz borçlanma bedelini yeni yasanın yürürlük tarihinden sonraki 60 gün içinde ödeyenler yeni Kanuna tabi olacaklardır (geç. m. 8/V).

Kanunun yürürlüğünden önceki sürelerle ilişkin 41 ve 42. maddelere göre yapılacak borçlanma ve yurt dışı borçlanmalarda, kazançlar eski hükümlere göre değerlendirilir. Ancak hizmet akdi ile çalışanlar, kanunun yürürlük tarihinden önceki sürelerini, yürürlük tarihinden sonra borçlanmak isterlerse haklarında 41 ve 42. maddeler uygulanır (geç. m. 8/VI).

5. Emeklilik yaşı açısından

Tasarının geç. 10. maddesi Kanunun yürürlük tarihinde 506, 1479, 2925 sayılı yasalara göre sigortalı olanların, eski hükümlere göre yaşlılık aylığı koşullarını doldurmaları koşuluyla yaşlılık aylığından yararlanacaklarına işaret etmekte yani bunların haklarını saklı tutmaktadır. Ancak bunu, Kanunun yürürlük tarihinde eski Kanunlara göre yaşlılık aylığı koşullarını doldurmuş olanların hakları saklıdır demek yerine ilgili Kanun hükümlerini aynen tekrarlayarak dile getirmiştir:

- Hizmet akdiyle çalışanlardan, 8.9.1999 tarihinden (4447 sayılı Kanunun yürürlük tarihi) bu Kanunun yürürlük tarihine kadar ilk defa sigortalı olanlar kadın ise 58, erkek ise 60 yaşını ve 7000 prim gününü doldurarak (malullük, yaşlılık, ölüm sigortaları primi) veya kadın ise 58, erkek ise 60 yaşını doldurmak ve 25 yıldan beri sigortalı olmak ve 4500 prim gününü doldurmak koşuluyla yaşlılık aylığından yararlanırlar (geç. m. 10/I).⁴⁴ Burada sanırım 8.9.1999 tarihinin anılmasına gerek yoktur. “Bu Kanunun yürürlük tarihinde” diye başlamak yeterliydi. Çünkü aranan koşul “sigortalı” olmaktır. Kanunun yürürlük tarihinde⁴⁵ sigortalı olanların hakları saklı kalacak, yani bunlara eski yasa hükümleri uygulanacaktır.

- Köy ve mahalle muhtarları ile bağımsız çalışanlardan 8.9.1999 tarihinden, bu Kanunun yürürlük tarihine kadar ilk defa sigortalı olanlar, kadın ise 60, erkek ise 62 yaşını doldurmak, en az 15 tam yıl malullük, yaşlılık, ölüm sigortaları primi ödemek koşuluyla kısmi aylıktan yararlanırlar (geç. m. 10/II).⁴⁶ Ancak burada nedense tam aylıkla ilgili düzenlemeye yer verilmemiştir. Oysa kadın ise 58, erkek ise 60 yaşını doldurmak ve 25 tam yıl prim ödemek koşuluyla da aylığa hak

kazanma yoluna da yer verilmeliydi. Yukarda 506 sayılı Kanun için her iki yol da anılmış, burada sadece kısmi aylığa yer verilmiştir. Burada da yine 8.9.1999 tarihine yer verilmesine gerek yoktu.

- 2925 sayılı Kanun kapsamındaki tarım işçileri de 8.9.1999 tarihinden bu Kanunun yürürlük tarihine kadar ilk defa sigortalı olanlar kadın ise 60, erkek ise 62 yaşını doldurmak, en az 15 yıldan beri sigortalı olup 3600 gün malullük, yaşlılık, ölüm sigortaları primi ödemek koşuluyla yaşlılık aylığından yararlanacaklardır.⁴⁷

- 506 sayılı Kanuna göre sigortalı olanlardan, en az 20 yıl Bakanlıkça tespit edilen yer altı işlerinde sürekli çalışan ve bu işlerde en az 5000 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödeyen sigortalıların yazılı talepleri halinde 28/II, a maddesindeki yaş şartları aranmaksızın yaşlılık aylığı bağlanır (geç. m. 10/IV,a).⁴⁸

- 506 sayılı Kanuna göre sigortalı olanlardan en az 25 yıldan beri Bakanlıkça tespit edilen maden işyerlerinin yer altı münavebeli işlerinde çalışan ve bu işlerde en az 4000 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödeyen sigortalılara da 28/II,a maddesindeki yaş koşulları aranmaksızın 8100⁴⁹ gün prim ödemiş sigortalılar gibi yaşlılık aylığı bağlanır (geç. m. 10/IV, b).⁵⁰

- 506 sayılı Kanuna göre sigortalı olanlardan 50 yaşını dolduran ve malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarına tabi çalışmalarının en az 1800 gününü Bakanlıkça belirlenen maden işyerlerinin yer altı işlerinde geçirmiş olan sigortalılara da yukarıdaki şartlarla yaşlılık aylığı bağlanır (geç. m. 10/IV,c).⁵¹

Bu Kanunun yürürlüğünden önce sigortalı olanların, Kanunun yürürlük tarihinden sonra maden işyerlerinin yer altı işlerinde geçen prim ödeme gün sayılarına her yıl için 0 gün fiili hizmet süresi zammı eklenir (geç. m. 10/V).

40. maddede maden işyerlerinin yer altı veya yer altı münavebeli işleri için öngörülen fiili hizmet süresi zammı, geçici m. 10/V'de 90 güne indirilmiştir. Kanunun yürürlüğünden önce sigortalı olanlar için bu sürenin 90 gün, Kanunun yürürlüğünden sonra sigortalı olanlar için ise 180 gün olmasının bilinçli bir ayırım olduğunu sanmıyoruz. Burada da Tasarımı hazırlayanların bir başka özensizliği ile karşı karşıyayız.

Geçici 10. maddede yer altı işleri için düzenlenen bu ayrıcalıklı koşullara Tasarının, yaşlılık aylığı ile ilgili temel hükümleri arasında yer verilmemiştir. Bu bilinçli bir tercih midir, yoksa unutulmuş mudur, belli değildir.

6. Malullük açısından

Tasarının geçici 11. maddesinin başlığı “506 sayılı Kanunun malullük sakatlık hükümleri ile sosyal güvenlik destek primi ödemesi geçiş hükümleri” başlığını taşımaktadır. Ancak maddede sadece malullük ve sakatlık düzenlenmiş “sosyal güvenlik destek primi”ne maddede yer verilmemiştir.

Geçici 11. maddenin I. fıkrasında, ilk defa çalışmaya başladıkları tarihte malul sayıldıkları için, malullük aylığı bağlanamayanların alacakları yaşlılık aylığı düzenlenmiştir. Bu hükme göre:

Hizmet akdiyle çalışanlardan, "...kanunun yürürlük tarihinden önce ilk defa sigortalı olanlar...506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun...53. maddesine göre malul sayılmayı gerektirecek derecede hastalık veya arızası bulunan ve bu nedenle malullük aylığından yararlanamayan sigortalılar yaşları ne olursa olsun en az onbeş yıldan beri sigortalı bulunmak ve en az 3600 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödemiş olmak şartıyla yaşlılık aylığından yararlanırlar".

Benzer bir hükme Tasarının 28/IV. maddesinde de yer verilmiştir. Ancak 28.maddede 3960 gün (11 yıl) prim koşulu öngörülmüş, geçici 11.maddede ise 3600 gün (10 yıl) prim aranmıştır.

VII. YÜRÜRLÜKTEN KALDIRILAN HÜKÜMLER

Tasarı 106. maddesinde sosyal güvenlikle ilgili yasaları yürürlükten kaldırmaktadır. Ancak bu yürürlükten kaldırma, bu yasaların tümüyle yürürlükten kaldırılması şeklinde olmayıp, yürürlükte bırakılan hükümler belirtilip diğer hükümlerin yürürlükten kaldırıldığı biçimindedir. Yürürlükte bırakılan hükümler:

1. 506 s.K.'nun geç. 81,82, 87 ve 89.m.leridir.

2. 1479 s.K.'nun geç. 10 ve 11. maddeleridir.

3. Ancak 5434 s.K. açısından bu sistemden ayrılan Tasarı, 5434 sayılı Kanunun 74 şıkta düzenlediği (bazı şıklarda birden fazla madde yürürlükten kaldırılmaktadır) (toplam 214 madde). Bunlar dışındaki maddeler yürürlükte bırakılmıştır (toplam 255 madde).

4. Bu üç temel yasa dışında da 25 çeşit yasanın ya tamamı ya da bir kısmı yürürlükten kaldırılmıştır.

SONUÇ

Tasarının Uzun Dönemli Sigorta Dallarına ilişkin incelememizin sonuçlarını ana hatları ile şu şekilde özetleyebiliriz:

1. Tasarının Türkçe ve sistematik yönden tekrar ve ciddi olarak gözden geçirilmesi gerekmektedir.

2. Tasarıda hukuki kavram hataları vardır, düzeltilmelidir.

3. Tasarı 506 sayılı Kanunu esas almakla birlikte, yer yer bu kanundan ayrılmış yer yer de 506 s. K.'daki hataları tekrarlamıştır.

4. Tek çatı iddiası çok sayıdaki özel düzenlemeler nedeniyle havada kalmıştır.

5.Norm ve standart birliği sağlanacak yerde yeni yeni anlamsız ayrıcalıklar oluşturulmuştur.

6. Malullük, yaşlılık konusunda aktüaryal dengeler nedeniyle yer yer önemli geriye gidişler vardır.

7. Sosyal sigortalara yoksulluğu giderme misyonu yüklenerek TEK ÇATI devreye sokulmuş, ancak yoksulluğu asıl giderecek PRİMSİZ REJİM (Sosyal yardım ve sosyal hizmetler) henüz düzenlenmemiştir.

8. Sosyal Güvenlik Primli (Sosyal Sigortalar) ve Primsiz (Sosyal Yardım ve Hizmetler) rejimle, bir bütündür. Ayrıca Genel Sağlık Sigortası da Sistemin ayrılmaz parçasıdır.

Bu üç konunun aynı Kanunda, olmuyorsa eş zamanlı üç ayrı Kanunla düzenlenmesi gerekir. Aksi halde sistem yerli yerine oturmaz.

9. Bütün bu sistemin uygulayıcısı “Sosyal Güvenlik Kurumu” da sisteme derhal dahil edilmelidir. Yani bu dört konu ortaya konmadan,

- Primli Rejim (Sosyal Sigortalar)
- Primsiz Rejim (Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmetler)
- Genel Sağlık Sigortası
- Sosyal Güvenlik Kurumu

ne yapılırsa yapılsın, ne kadar iddialı sözler söylenirse söylensin sistem yerli yerine oturmaz, Sosyal Güvenlik Reformu değil, sosyal kargaşa ve sosyal kaos yaratılmış olur.

DİPNOTLAR

¹ Bu konudaki gelişim için bkz., *Tuncay*, 4 vd.; *Okur*, Çatıdan Temele 84; *Okur*, Neler Oluyor, 18; *Gerek*, 1 vd.; *Ekmekçi*, 9 vd.

² Değerlendirmeler için bkz.: *Caniklioğlu*, 14; *Tuncay*, 8; *Ekmekçi*, 11; *Gerek*, 11.

³ Primin 3600 güne çıkarılmasına ilişkin tenkitler için bkz.: *Tuncay*, 11; *Ekmekçi*, 11, *Gerek*, 9; *Caniklioğlu*, 15.

⁴ *Caniklioğlu*, 16.

⁵ *Şakar*, 259; *Dilik*, 145; *Caniklioğlu*, 16; Hatta Anayasa Mahkemesinin Ölüm Aylığına ilişkin olarak 506 sayılı Kanununun 66/c bendinin iptaline ilişkin kararı da bu yöndeki bir gelişmenin başlangıcı sayılabilir (RG. 18.10.2005, 25970). Bu karara ilişkin bir değerlendirme için bkz.: *Okur*, Ali Rıza/Laçiner, Hediye, İşveren Dergisi, C. 44, S. 2, Kasım 2005 Eki 3-20.

⁶ 4447 sayılı Kanununun 8.9.1999 olan yayın tarihine göre geç. 81. madde ile düzenlenen geçiş süreci maddenin AY. Mahkemesinin 23.2.2001 t. 99/42 (RG. 23.11.2001) sayılı kararı ile iptali üzerine, geç. 81. madde 4759, 235.2002 tarihli Kanunla (yayın ve yürürlük tarihi 1.6.2002 olmakla birlikte) yasa kademeli geçiş için 23.5.2002 tarihini esas almış, böylece sigortalılara 2 yıl 8 ay 14 gün bir avantaj sağlanmıştır.

⁷ Bu hazırlığın son derece yetersiz olduğu da doktrinde sürekli vurgulanmıştır: *Okur*, Ali Rıza, Sosyal Güvenlik Reformu Yasa Taslaklarına İlişkin Bir Değerlendirme, İstanbul Barosuna sunulan rapor, İstanbul 2005; *Okur*, Ali Rıza, Emeklilik Sistemi ve Emeklilik Sigortaları Kurumu Kanun Tasarı Taslağı'na İlişkin Değerlendirme, İstanbul Barosuna sunulan rapor, İstanbul 2003; *Okur*, Ali Rıza, Sosyal Güvenlik Sisteminde Reform Önerisi, Türk-İş'e sunulan rapor, 9-11 Eylül 2004; *Okur*, Ali Rıza, Çatıdan Temele Sosyal Güvenlik Reformu, İşveren, Şubat 2005; *Alper*, Yusuf, Sosyal Güvenlik Sistemimizde Reform Arayışları, Türk-İş, Temmuz-Ağustos 2004, 33-45; *Işıklı*, Alpaslan, Sosyal Güvenliğin Sonu mu, Türk-İş, Temmuz-Ağustos 2004, 46-52; *Okur*, Ali Rıza, Çok Çatı, Tek Çatı, Yok Çatı, Türk-İş, Temmuz-Ağustos 2004, 53-55; *Sözler*, Ali Nazım, Genel Sağlık ve Emeklilik Sigortası Sistemleri ile Sosyal Yardım ve Hizmetler Kanun Tasarı Taslakları Hakkında, Türk-İş, Temmuz-Ağustos 2004, 56-60; *Tozan*, Celal, Sosyal Güvenlik Reformu adı altında yapılan düzenlemeler sistemin sorunlarını çözecek mi? İşveren, Kasım 2005, 35-37; *Gönencan*, Zahit, Sosyal Güvenlik Sistemimizde Reform Arayışları, İşveren, Kasım 2005, 38-41; *Tuncay*, Can, Reform Projesinin Değerlendirilmesi, Çimento İşveren Mart 2005, 4,17; *Ekmekçi*, Ömer, Emeklilik Sigortası Kanunu Tasarısı Taslağı Üzerine, Toprak İşveren, Mart 2005, 9-14; *Güzel*, Ali, Türk Sosyal Güvenlik sisteminde Öngörülen Reform Mevcut Sorunlara Çözüm mü?, Çalışma ve Toplum, 2005/4, s. 61-76.

⁸ Benzer bir hüküm 506 sayılı Kanununun 120. maddesinde de yer almaktadır. 120. maddenin iptali için Anayasa Mahkemesine de başvurulmuş ancak başvuru reddedilmiştir (18.1.2005, 4/7, RG. 17.5.2005, 25818). 120. m.'nin eleştirisi için bkz.: *Caniklioğlu*, Yargıtay Kararları, 2002, 388 vd.; *Şuğle*, Yargıtay Kararları 20003, 282 vd.; *Okur*, Yargıtay Kararları, 2004, 67 vd.; *Okur*, Yaş Düzeltme Kararları...Legal İSGLD, S.5, 2005, 119-145; Anayasa mahkemesi kararının eleştirisi için bkz. *Okur/Ertan*, Yaş Düzeltme Kararları ve Anayasa Mahkemesi, Legal İSGLD, 9, 2006.

⁹ *Ekmekçi*, 11; *Tuncay*, 9.

- ¹⁰ *Caniklioglu*, 18.
- ¹¹ Karş. *Şakar*, 259; *Dilik*, 145.
- ¹² Bu düzenlemenin değerlendirilmesi için bkz.: *Caniklioglu*, 20 vd.; *Ekmekçi*, 11-12.
- ¹³ İlk tasarıya ilişkin değerlendirmeler için bkz.: *Caniklioglu*, 22-23; *Gerek*, 12-13.
- ¹⁴ İlk Tasarıdaki Sosyal Güvenlik Destek Primi konusunda bkz. *Caniklioglu*, 24.
- ¹⁵ Prim konusunda ayrıntı için bkz.: *Güzel/Okur*, 413 vd.; *Okur/Laçiner*, Karar incelemesi.
- ¹⁶ Talep konusunda bkz. *Güzel/Okur*, 422 vd.
- ¹⁷ Sigortalının ölümü konusunda bkz.: *Güzel/Okur*, 412 vd.
- ¹⁸ Anayasa Mahkemesinin 506 sayılı Kanununun 66/c bendindeki en az 5 yıl sigortalılık ve ortalama 180 gün prim koşulunu iptal eden 6.1.2005 tarih, 2001/779, 2005/1 sayılı kararı (RG. 18.10.2005, 25970) ilk Tasarıdaki düzenlemeye uygun düşmektedir. Karara ilişkin inceleme için bkz.: *Okur/Laçiner*, İşveren, Kasım 2005.
- ¹⁹ Bilindiği gibi 27. madde malullük aylığının hesabını, 29. madde de ölüm aylığının hesabını düzenlemektedir.
- ²⁰ 34. maddenin (a) bendi sadece aylıktan söz ediyorsa da, maddenin diğer bentleri de dikkate alınırsa bunun gelir veya aylık olarak anlaşılması daha uygun olacaktır.
- ²¹ Bu konularda 506 sayılı yasaya ilişkin uygulama ve ayrıntı için bkz.: *Güzel/Okur*, 266 vd., 420 vd.
- ²² İlk tasarıda bu konu ile ilgili düzenlemelerin eleştirisi için bkz.: *Caniklioglu*, 25 vd.
- ²³ Bu konuda 506 sayılı Kanundaki düzenleme için bkz.: *Güzel/Okur*, 263, 416.
- ²⁴ 506 sayılı Kanuna göre Cenaze Masrafı Karşılığı Bakanlar Kurulunca belirlenmekteyken, bu sistem terk edilerek 5000 göstergenin memur maaş katsayısı ile çarpımı esasına geçilmiştir. Bkz.: *Güzel/Okur*, 433.
- ²⁵ Ayrıntı için bkz.: *Güzel/Okur*, 433, 511.
- ²⁶ Bu süreler 506 s. Kanuna 11.8.1977 tarihli 2098 s. Kanunla eklenmiştir.
- ²⁷ Bu konudaki eleştiriler için bkz.: *Caniklioglu*, 32; *Ekmekçi*, 12-13; *Tuncay*, 12.
- ²⁸ Bu kavramlarla ilgili olarak bkz.: *Güzel/Okur*, 370 vd.
- ²⁹ RG. 7.6.1978, 16309.
- ³⁰ RG. 22.5.1985, 18761.
- ³¹ Bkz.: *Güzel/Okur*, 376 vd.
- ³² 3201 sayılı Kanun ise 4. maddesinde borçlanma bedelinin döviz ile değerlendirileceği esasını benimsemiştir. Maddede günde 1 Dolar olarak belirlenen bu miktar Bakanlar Kurulu Kararları ile 16.01.1997'de 2,5 Dolar (BKK. 97/9064), 16.03.1998'de 2 Dolar (BKK. 98/10999), 10.05.2005'de 5 Dolar (BKK. 2005/8776), son olarak da 06.12.2005'de 3,5 Dolar (BKK. 2005/9665) olarak belirlenmiştir.
- ³³ Tasarıdaki bu düzenlemeler 5434 sayılı TCES Kanununa benzer düzenlemelerdir. Bu konuda bkz.: *Güzel/Okur*, 492 vd.
- ³⁴ 506 s. Kanun ise 9.4.2003 t., 4842 sayılı Kanun değişikliği ile 1080 gün prim koşulu getirmiştir.
- ³⁵ Tasarıda prim ödeme koşulunun aranmamasına ilişkin eleştiri için bkz.: *Ekmekçi*, 12.
- 36 Gecikme cezası ve gecikme zammı Tasarınının 89. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, prim ve diğer alacaklar süresi içinde ve tam olarak ödenmezse, ödenmeyen kısma sürenin

bittiği tarihten itibaren ilk üç aylık sürede her ay için % 3 oranında gecikme cezası uygulanır. Ayrıca her ay için bulunan tutara ödeme süresinin bittiği tarihten itibaren borç ödeninceye kadar her ay için ayrı ayrı Hazine Müsteşarlığınca açıklanacak Devlet iç borçlanma senetleri için öngörülen, ortalama bileşik bazda gecikme zammı uygulanır (m.89/II).

³⁷ Tasarının 89/III. Maddesinde yanlış ve yersiz alınan primlerin iadesi düzenlenmiştir. Bu hükme göre “ yanlış ve yersiz alınmış olduğu tespit edilen primler alındıkları tarihten (itibaren) on yıl geçmemiş ise, hisseleri oranında işverenlere, sigortalılara, isteğe bağlı sigortalılara veya genel sağlık sigortalılarına veya hak sahiplerine, kanuni faizi ile birlikte geri verilir”.

³⁸ Bu konuda 506 s. Kanundaki düzenleme için bkz.: *Güzel/Okur*, 342,403, 426.

³⁹ Bu konulardaki tartışmalar için bkz.: *Güzel/Okur*, 411, 502; *Şakar*, Sigortalıyı Öldüren Ölüm Aylığı Alabilir mi? Yaklaşım, Ekim 2005,24-27.

⁴⁰ Bu haller, sigortalının (iştirakçinin) kasten veya haksız yere öldürülmesi, öldürmeye teşebbüs edilmesi, malul hale getirilmesi, sigortalıya (iştirakçiye) veya ailesine karşı ağır bir cürüm işlenmesi, kanuni görevlerini yerine getirmeme dolayısıyla mirastan mahrum edilmesidir.

⁴¹ YHGK.’nın 15.06.2005 t., 10-364/390 sayılı kararı. Karar ve karara katılan görüşü için bkz. *Şakar*, agm.

⁴² 926 s. Kanunun (RG. 3.7.1967, 12364) ek 18. maddesinin esas alındığı bu V. sayılı Makam Tazminatı Cetvelinde, Yarbaydan Genel Kurmay Başkanına kadar 2.000’den başlayıp 30.000’de biten Tazminat Göstergeleri öngörülmüştür.

⁴³ Maddede kullanılan “ıskat” deyimini, bu konuyu düzenleyen Türk Vatandaşlığı Kanununda (11.2.1964, 4035 s. Kanun, RG. 22.2.1964, 11638) yer almamıştır. Kanunda vatandaşlık kanun yolu ile, yetkili makam kararı ile ve vatana bağlılıkla bağdaşmayan eylemler sonucu, kaybedilmektedir. Bu son yol da ikiye ayrılmaktadır: Kaybettirme ve Çıkarma. Tasarıda “ıskat” deyimini ile kastedilen ya bu üçüncü yoldan vatandaşlığın kaybıdır veya sadece kelime karşılığı esas alınrsa “çıkarma”dır. Ancak üzücü olan tasarımı hazırlayanların burada da gereken özeni göstermemiş olmalarıdır. Yasa hazırlamak ciddi işdir. Hele topluma yeni bir şekil verme iddiasındaki bir reform tasarısının çok daha ciddi, bilgili, özverili bir biçimde hazırlanması gerekirdi.

⁴⁴ Görüldüğü gibi burada 506 sayılı Kanunun 60/A bendi tekrarlanmıştır.

⁴⁵ Öngörülen yürürlük tarihi 1.1.2007’dir.

⁴⁶ Burada da 1479 sayılı Kanunun 35/II. maddesi tekrarlanmıştır.

⁴⁷ 2925 sayılı Kanunun 20. maddesindeki koşullar.

⁴⁸ 506 sayılı Kanun m. 60/B,a.

⁴⁹ Görüldüğü gibi 506 s. Y.’nin 60,B,b bendinde yanlışlıkla yer alan 8100 tasarıya da aynen aktarılmıştır.

⁵⁰ 506 sayılı Kanun m. 60/B,b.

⁵¹ 506 sayılı Kanun m. 60/D,b.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Akın*, Levent, “Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Tek Çatı Uygulaması Üzerine Bir Değerlendirme”, *Türk-İş D.*, Temmuz-Ağustos 2004, S. 61-66.
- Alper*, Yusuf, “Sosyal Güvenlik Sistemimizde Reform: Temel esaslar ve tartışmalar”, *İşveren D.*, Kasım 2005, 54-59.
- Alper*, Yusuf, “Sosyal Güvenlik Sistemimizde Reform Arayışları”, *Türk-İş d.*, Temmuz-Ağustos 2004, 33-45.
- Arıcı*, Kadir, ”Primsiz Ödemeler Kanunu’nun Getirdikleri”, *İşveren D.*, Ocak-Şubat-Mart, 2005, 80-82
- Başeskioglu*, Murat, “Sosyal Güvenlik Reformu” *Toprak İşveren D.*, Mart 2005, 7-8.
- Caniklioglu*, Nursen, “Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu Tasarısına Göre Sosyal Sigorta Hak ve Yükümlülükleri”, *Galatasaray Üniversitesi*, 16.5.2005.
- Çanakçı*, H. İbrahim, “Sosyal Güvenlik Reformu ve Devlet Katkısı”, *İşveren D.*, Ocak-Şubat-Mart, 2005, 64-65.
- Ekmekeçi*, Ömer, “Emeklilik Sigortası Kanunu Tasarısı Taslağı Üzerine”, *Toprak İşveren D.*, Mart 2005, 9-14.
- Gerek*, Nüvit, “Sosyal Güvenlik Reformu mu, Yoksa Sosyal Güvenlik Çıkmaz mı?”, *TÜHİS*, Kasım 2005, 1-20.
- Gönençan*, Zahit, “Sosyal Güvenlik Sistemimizde Reform Arayışları”, *İşveren D.*, Kasım 2005, 38-41.
- Güzel*, Ali, Türk Sosyal Güvenlik sisteminde Öngörülen Reform Mevcut Sorunlara Çözüm mü?, *Çalışma ve Toplum*, 2005/4, s. 61-76.
- Güzel*, Ali/*Okur*, Ali Rıza, *Sosyal Güvenlik Hukuku*, 10. Bası, İstanbul 2004.
- Işıklı*, Alpaslan, “Sosyal Güvenliğin Sonu mu?”, *Türk-İş D.*, Temmuz-Ağustos, 2004, 46-52.
- Kalıçdaroglu*, Kemal, “Sosyal Güvenlik Sisteminin Yeniden Yapılanması”, *Türk-İş D.*, Temmuz-Ağustos 2004, 26-32.
- Kusoğlu*, Bülent, “Altyapısız Reform Olmaz”, *İşveren D.*, Kasım 2005, 48-49.
- Okur*, Ali Rıza, *Sağlık Hakkı ve Sağlık Sigortaları*, İstanbul 1992 (Yayınlanmamış).
- Okur*, Ali Rıza, *Sosyal Güvenlik Reform Yasa Taslaklarına İlişkin Bir Değerlendirme*, İstanbul Barosuna sunulan rapor, İstanbul 2005.
- Okur*, Ali Rıza, *Emeklilik Sistemi ve Emeklilik Sigortaları Kurumu Kanun tasarısı Taslağı’na İlişkin Değerlendirme*, 2003 tarihli Kanun hakkında İstanbul Barosuna sunulan rapor.
- Okur*, Ali Rıza, “Çok Çatı, tek Çatı, Yok Çatı”, *Türk-İş Dergisi*, Ağustos 2004, Sayı 362.
- Okur*, Ali Rıza, *Sosyal Güvenlik Sisteminde Reform Önerisi Konusundaki Görüşlerimiz*, 9-10 Eylül 2004, *Türk-İş’e* sunulan rapor.

Okur, Ali Rıza, “Sosyal Güvenlikte Neler Oluyor”, Güncel Hukuk, Şubat 2005, Sayı 14.

Okur, Ali Rıza, “Çatıdan Temele Sosyal Güvenlik Reformu”, İşveren, Şubat 2005.

Okur, Ali Rıza, Genel Sağlık Sigortası, 11 Haziran 2005, Galatasaray Üniversitesinde Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Yeniden Yapılanma Seminerine sunulan tebliğ.

Serin, İlhan, Genel Sağlık Sigortası ve Türkiye’de Uygulanabilirliği, İstanbul 2004.

Sosyal Güvenlik Sisteminde Reform Önerisi (Taslak Metin), 29 temmuz 2004, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı

Sosyal Güvenlik Reformu: Sorunlar ve Çözüm Önerileri, Ankara 2005, Başbakanlık.

Sözler, Ali Nazım, “Genel Sağlık Sigortası Kimin Yararına”, Mercek, Ocak 2005.

Sözler, Ali Nazım, “Genel Sağlık ve Emeklilik Sigortası Sistemleri ile Sosyal Yardım ve Hizmetler Kanun Tasarı Taslakları Hakkında”, Türk-İş D., Temmuz-Ağustos, 2004, 56-60.

Şakar, Müjdat, “Sigortalıyı öldüren ölüm aylığı alabilir mi?”, Yaklaşım, Ekim 2005, 24-27.

Teksöz, A. Tuncay, “Mevcut Sistem Mali Açıdan Sürdürülebilirliğini Yitirmiştir”, İşveren D., Kasım 2005, 31-34.

Teksöz, A. Tuncay, “Sosyal Güvenlik Reformu”, İşveren D., Ocak-Şubat-Mart 2005, 66-69.

Tozcan, Celal, “Sosyal Güvenlik Reformu Adı Altında Yapılan Düzenlemeler Sistemin Sorunlarını Çözecek mi?”, İşveren D., Kasım 2005, 35-37.

Tuncay, Can, “Türk Emeklilik Sisteminde Reform Projesinin Değerlendirilmesi”, Çimento İşveren, Mart 2005, 4-17.